

A T L A S

roślin chronionych, zagrożonych i rzadkich
powiatu limanowskiego

Wydawca

Starostwo Powiatowe w Limanowej
Wydział Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa
Powiatowe Centrum Ekologiczne
ul. Józefa Marka 9
34-600 Limanowa
tel. 18 3337 877
pce@powiat.limanowa.pl
www.powiat.limanowa.pl

Opracowanie

Fundacja Botaniki Polskiej im. Władysława Szafera
ul. Lubicz 46
31-512 Kraków

Autorzy

mgr Stefan Gawroński
dr Marian Szewczyk
mgr inż. Robert Zelek

Projekt okładki

Michał Szewczyk

Projekt graficzny, skład i łamanie

Michał Szewczyk

Fotografie

Marian Szewczyk
Paweł Armatys (turzycza Davalla w siedlisku)
Andrzej Gibała (zarzyczka górską, żłobik koralowy w siedlisku)
Joanna Zalewska-Gałosz (włosienicznik skąpopręcikowy)

Recenzja

prof. dr hab. Adam Zając

Korekta

Iwona Czerkies
Barbara Ćwikowska

Baza komputerowa w programie RAR

Józef Gajda

Druk i oprawa

Zakład Poligraficzny SINDRUK

Spis treści

Wstęp /5

Charakterystyka środowiska /7

Atlas roślin /11

- Paprotniki (*Polypodiophyta*) /15
- Nasienne (*Spermatophyta*) /27

Słowniczek /97

Indeks roślin /98

Bibliografia /100

Wstęp

Spadek biologicznej różnorodności jest obserwowany od początku ubiegłego stulecia na skalę masową i jest problemem globalnym; wymieranie gatunków obserwowano już znacznie wcześniej. Spowodowane to jest przeważnie działalnością człowieka: nadmierną eksploatacją zasobów przyrody, sposobem gospodarowania i zmianą użytkowania gruntów. Pierwszym znanym aktem prawnej ochrony gatunku rośliny na terenie Polski jest wydany w Warcie w 1423 roku przez Króla Polski Władysława Jagiełłę statut warcki, zakazujący wyrębu cisa. Pierwszy akt prawny dotyczący ochrony gatunkowej pojawił się w Polsce w 1919 roku. W chwili obecnej obowiązuje Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie ochrony gatunkowej roślin z dnia 5 stycznia 2012 roku (Dz. U. Nr 14, poz. 81). Rozporządzenie na podstawie art. 48 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody określa w załącznikach gatunki chronione objęte ochroną ścisłą (całkowitą), ochroną częściową i gatunki wymagające ustalenia stref ochronnych.

W ostatnim czasie, w związku z ogólnoswiatowym problemem wymierania gatunków, pojawiają się też akty prawne, obejmujące ochroną niektóre gatunki na całym świecie. Przykładem może być Konwencja Waszyngtońska CITES, Dyrektywa Habitatowa lub Konwencja Berneńska. Wsparciem dla ochrony gatunkowej są inne formy ochrony – ochrona rezerwatowa, ochrona siedlisk oraz ochrona poprzez pomniki przyrody. Powstają również banki nasion zagrożonych gatunków, banki kultur tkankowych oraz populacje ochronne na terenie parków narodowych czy ogrodów botanicznych. W celu dokumentacji stanu zagrożenia bioróżnorodności powstały w wielu krajach „Czerwone księgi roślin”, ukazujące najbardziej zagrożone gatunki roślin. Sporządza się też takie księgi lub chociaż listy dla poszczególnych regionów. Pozycją taką, obejmującą powiat limanowski jest powstała w 2008 roku „Czerwona Księga Karpat Polskich”, wydana w Krakowie, pod redakcją Zbigniewa Mirka i Haliny Piękoś-Mirkowej. Od 2004 roku tworzona jest w Polsce sieć Natura 2000 jako główne narzędzie ochrony różnorodności biologicznej na terytorium Unii Europejskiej. Jej tworzenie wynika z dwóch dyrektyw – „dyrektywy siedliskowej” i „dyrektywy ptasiej”. Na terenie powiatu limanowskiego mamy do czynienia z wszystkimi formami ochrony przyrody. Ustanowienie obszarów Natura 2000 świadczy o wysokiej wartości przyrodniczej terenu i jest swego rodzaju turystyczną promocją tego obszaru.

Charakterystyka środowiska

Położony w Beskidzie Wyspowym i w Gorcach powiat limanowski zajmuje niezwykle ciekawy skrawek Karpat Zachodnich. To również interesująca część zróżnicowanego przyrodniczo województwa małopolskiego. Zamieszkuje ją prawie 130 000 mieszkańców, zasiedlających 171 miejscowości w 12-tu gminach, na powierzchni 952 km².

Na fliszowym podłożu wykształconych jest tutaj szereg okazałych szczytów dumnie wznoszących się nad głębokimi dolinami Łososiny, Kamienicy, Stradomki, Smolnika, Słomki i Mszanki. Dominujący powierzchniowo Beskid Wyspowy styka się tu z nieco wyższymi Gorcami. Z wyspowym charakterem szczytów otoczonych głębokimi i szerokimi dolinami związana jest jeszcze jedna ważna cecha Beskidu Wyspowego – poranne „morza mgieł”. Zjawisko to wywołane jest inwersją temperatury. Temperatura w obniżeniach górskich (doliny, kotliny) jest niższa (nawet o kilkanaście stopni) niż na szczytach gór i właśnie wtedy możemy obserwować „morza mgieł” w dolinach, z których wystają odosobnione szczyty – jak wyspy na morzu. Zjawisko inwersji występuje najintensywniej we wschodnich rejonach Beskidu Wyspowego, zwłaszcza na pograniczu z Kotliną Sądecką. Właśnie stąd wzięła się nazwa Beskid Wyspowy, którą wymyślił Kazimierz Sosnowski, nauczyciel z sądeckiego gimnazjum.

Do najwyższych szczytów Beskidu Wyspowego należą: **Mogielica** (1171 m n.p.m.), **Luboń Wielki** (1023 m), **Szczebel** (977 m), **Lubogoszcz** (967 m), **Ćwilin** (1060 m), **Śnieżnica** (1006 m), **Łopień** (951 m), **Jasień** (1062 m), **Cichoń** (929 m), **Ostra** (928 m), **Modyń** (1032 m), **Jaworz** (921 m). Dołączają do nich gorczańskie tysięczniki: **Turbacz** (1310 m), **Mostownica** (1251 m), **Kudłoń** (1276 m), **Gorc** (1228 m) i inne, tworząc jeden z piękniejszych kompleksów Polskich Karpat.

Świat przyrody występuje tu w trzech piętrach roślinności, co wynika ze zmiany czynników siedliskowych, a w szczególności klimatu, wraz ze wzrostem wysokości.

Piętro pogórza sięga do 450 m n.p.m. (na zboczach południowych nawet do 550 m n.p.m.). Z natury jest to kraina lasów grądowych, które w obecnej chwili zostały zepchnięte do najbardziej nieurodzajnych, stromych zboczy nad potokami i rzekami. Ich miejsce od stuleci zajmują pola uprawne i łąki, ze względu na lepsze gleby i małe nachylenie zboczy. Lasom grądowym towarzyszą na pogórzu lasy łęgowe – rzadziej spotykane i też zachowane jedynie we fragmentach nad dużymi potokami. Na pogórzu dominują antropogeniczne zbiorowiska łąk i pastwisk oraz zbiorowiska pól uprawnych. Wokół zabudowań, na placach składowych, spotyka się roślinność ruderalną. W tym piętrze najbardziej widoczna jest działalność człowieka. Występuje tu zwarta lub rozproszona zabudowa domów jednorodzinnych i gospodarstw rolnych z towarzyszącymi im sadami i ogrodami. Pozostałości naturalnych zbiorowisk leśnych zachowały się tu tylko w postaci niewielkich przylasków w zagłębieniach terenów i wzdłuż cieków.

Piętro regła dolnego, zajmujące pas 450–1100 m n.p.m., to kraina buka i jodły. Lasy bukowo-jodłowe dominują w powiecie limanowskim, będąc najbardziej rzucającym się w oczy elementem krajobrazu. Według jednej z interpretacji słowo Gorce ma pochodzić od przebarwiających się na brązowo-czerwono czyli „gorejących” jesienią buków. Wyróżnia się buczyny żyzne i kwaśne. Buczynom towarzyszą w tym piętrze bory jodłowe i jodłowo-świerkowe. W reglu dolnym spotyka się również zbiorowiska łęgowe, do których należy olszyna karpacka i górska olszyna bagienna. W sąsiedztwie źródlisk i wzdłuż potoków wykształcają się różnego rodzaju ziołorośla. Do rzadko spotykanych w reglu dolnym zbiorowisk należą torfowiska niskie (eutroficzne młaki turzycowe) i torfowiska wysokie. Łąki górskie spotykane są powszechnie. Pokrywają one charakterystyczne polany gorczańskie i szczytowe polany w Beskidzie Wyspowym. Towarzyszą im nieco uboższe gatunkowo pastwiska z bliźniczką psią trawką, sięgające do regła górnego. Wraz ze wzrostem wysokości i coraz większymi stromiznami ubywa w reglu dolnym pól, choć jeszcze nie tak dawno sięgały one po grzbiety gór, ponad 1000 m n.p.m.

Piętro regła górnego zajmuje niewielkie partie szczytowe powyżej 1100 m n.p.m. Dominuje tu bór świerkowy. W miejscach wilgotnych i nad potokami spotkać można jaworzynę karpacką z jarzębiną i jaworem oraz ziołorośla z miłosną górską.

Tak ogólnie można opisać szatę roślinną powiatu limanowskiego, która ma – podobnie jak całokształt panujących tu warunków fizjograficznych – charakter typowy dla Beskidów Zachodnich. Ubogość gatunków wynika z nieznacznych wysokości nad poziomem morza, łagodnej rzeźby terenu i niewielkiego urozmaicenia w budowie geologicznej. Nie bez znaczenia jest też wielowiekowy wpływ działalności ludzkiej na florę i roślinność. Bez wątpienia to człowiek jest najważniejszym czynnikiem kształtującym przyrodę powiatu limanowskiego.

W powiecie limanowskim rośnie prawie tysiąc gatunków roślin naczyniowych. Spośród nich botanicy wyróżniają różne grupy, ze względu na zajmowane siedliska. Są więc rośliny wapieniolubne i kserotermiczne. Ze względu na zasięgi pionowe wyróżnia się rośliny górskie, które podzielono na: alpejskie, subalpejskie, reglowe, ogólnogórskie i podgórskie. Wyróżnia się też rośliny rodzime i pochodzenia obcego.

Historia badań botanicznych

Powiat limanowski leży poza głównymi szlakami wędrówek i poszukiwań botaników w dziewiętnastym stuleciu. W 1882 roku J. Krupa i w 1890 F. Berdau, podali fragmentaryczne dane zebrane w trakcie przejazdu w głębiej położone partie Karpat. Następne informacje o roślinności tego terenu zawiera praca E. Wołoszczaka z 1897 roku – „O roślinności karpackiej między Dunajcem i granicą śląską”. Wymienia on ponad sto gatunków z Beskidu Wyspowego. W XX stuleciu poszukiwania florystyczne we wschodniej części badanego terenu prowadził B. Pawłowski, opracowując „Geobotaniczne stosunki Sądeczyzny” z 1925 roku. W 1955 roku ukazało się nowoczesne opracowanie „Charakterystyka geobotaniczna Gorców” J. Kornasia, a dwa lata później „Rośliny naczyniowe Gorców” tegoż autora. W 1964 roku ukazała się praca J. Staszkiwicz – „Zespoły leśne pasma Jaworza”. W latach 1974-75 opublikowano „Rośliny naczyniowe południowowschodniej części Beskidu Wyspowego” autorstwa K. Towpasz. Flora Lubonia Wielkiego, Lubogoszcy, Szczebła i Śnieżnicy została poznana dzięki pracom Czerwieńca (1965, msk.), Doszli (1968, msk.), Grucy (1965, msk.) i Tyszkiewicz (1966, msk.). W 2000 roku ukazała się praca „Zróżnicowanie florystyczne wschodniej części Beskidu Wyspowego ze szczególnym uwzględnieniem gatunków ginących i zagrożonych” autorstwa M. Szewczyka. Ponadto rozproszone dane florystyczne znajdują się w pracach innych autorów.

Atlas roślin

Opracowanie „Atlasu roślin chronionych i zagrożonych powiatu limanowskiego” oparto zarówno na własnych badaniach florystycznych, jak i na analizie literatury botanicznej dotyczącej tego terenu. Dużą pomocą dla autorów było udostępnienie danych z bazy ATPOL oraz wykonanie w programie RAR (Regionalny Atlas Roślin, mutacja dla flor regionalnych) bazy komputerowej, zawierającej informacje o rozmieszczeniu wszystkich roślin naczyniowych w powiecie. Składamy za to serdeczne podziękowania jej twórcom – prof. Marii i Adamowi Zającom z Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego.

ATPOL – to skrót nazwy „Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce”. W tej bazie danych cały kraj został podzielony na kwadraty o boku 100 km. Są one oznaczone dwuliterowym symbolem. W przypadku powiatu limanowskiego są to – EG i EF. Każdy taki kwadrat podzielono z kolei na kwadraty o boku 10 km. Na obszar powiatu limanowskiego nakłada się 18 takich kwadratów i mają one oznaczenie dwucyfrowe. Każda taka jednostka systemu ATPOL (o boku 10 km) na terenie Karpat Polskich została podzielona na 25 mniejszych kwadratów (o boku 2 km), zaś ich numeracja – oznaczona kolejnymi dwoma cyframi. W sumie, każdy kwadrat na mapce załączonej do każdego gatunku ma przykładowo następujące oznaczenie: EF 93 22 (gdzie EF oznacza symbol kwadratu 100 x 100 km, 93 – jest symbolem kwadratu 10 x 10 km, 22 – oznacza kwadrat 2 x 2 km). Jako cel niniejszego opracowania przyjęto skompletowanie listy chronionych, zagrożonych i rzadkich gatunków roślin oraz weryfikację dotychczasowych notowań ich występowania na terenie powiatu limanowskiego. Z ponad stu pięćdziesięciu gatunków z tej grupy wybrano 80 gatunków. Dla każdego z tych gatunków zweryfikowano jego występowanie na terenie powiatu limanowskiego, przedstawiono jego opis, portret rośliny, jej fotografię w siedlisku, mapę rozmieszczenia w siatce ATPOL oraz diagram rozmieszczenia pionowego.

Forma atlasu najbardziej nadaje się do przedstawienia roślin chronionych. Atlasy są stałymi składnikami warsztatu uczonych, nauczycieli, miłośników przyrody, studentów i uczniów. Zawarte w nich fotografie stanowią istotną część informacji o gatunku, obrazując ich wygląd i piękno. Treść, napisana według jednolitego schematu, dostarcza porównywalnej wiedzy o budowie, biologii i występowaniu gatunku. Mapka rozmieszczenia na terenie powiatu i diagram przedziału wysokości występowania gatunku pozwalają czytelnikowi na kompleksowe poznanie występowania rośliny na obszarze powiatu limanowskiego. Spotkanie z chronionym gatunkiem w terenie będzie zachęcać do sprawdzenia, czy stanowisko to jest znane nauce. Jeśli nie, to warto tą wiedzę podzielić się z autorami, którzy przekażą ją do bazy ATPOL. Z kolei siatka ATPOL 2 x 2 km jest na tyle duża, że skutecznie zabezpiecza często pojedyncze stanowisko chronionego gatunku przed niszczącą masową penetracją turystów.

Objaśnienia do atlasu

Nazwa polska
Nazwa łacińska
Nazwa rodziny

Zdjęcie portretowe
Zdjęcie rośliny w siedlisku

Lilia złotogłów
Lilium martagon L.
Rodzina: Liliowate (*Liliaceae*)

Opis

Geofit. Roślina wieloletnia o jajowatej, żółtej cebuli, z której wyrasta pojedynczy zielony pęd, o wysokości od 40 do 150 cm. Kwiatostan typu grona, na szczycie pędu, od trzech do kilkunastokwiatowy. Kwiaty okazałe, pachnące, zwieszane, osadzone na długich przegiętych szypułkach. Płatki o długości 3 do 4 cm, szerokości 1 cm, mięsiste, gładkie i śliskie. Kwitnie od czerwca do lipca. Owocem jest duża, trójkątnokulista torebka.

Siedlisko

Rośnie w widnych lasach liściastych, grądach, ciepłolubnej buczynie, w zaroślach, w górach na polanach.

Właściwości

Kwiaty zapylane są przez motyle długotrąbkowe – zawisaki. Znana jest z wielu odmian i mieszańców, które należą do najpiękniejszych bylin ogrodowych.

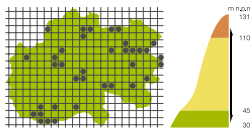
Rozmieszczenie

W Polsce występuje rzadko, częściej spo-

tykana jest w Sudetach i Karpatach. Na opisywanym terenie występuje często.

Uwaga

Ochronie podlega również występująca tu lilia bulwkowata.

- Piktogramy określają:
- status ochronny
 - kategorię zagrożenia w Karpatach wg skali IUCN
 - gatunek górski
 - właściwości trujące
 - właściwości lecznicze

Mapka rozmieszczenia na terenie powiatu w kwadratach 2 x 2 km wg siatki ATPOL. Zakres pionowy gatunku jest zaprezentowany na schemacie obrazującym piętra pogórza i regli.

Litera, na którą zaczyna się polska nazwa gatunku rośliny. Umożliwia szybkie odnajdywanie gatunków ułożonych w alfabetycznej kolejności. Nazwy polskie i łacińskie według Mirka i in. (2002).

Roślina chroniona prawem

Roślina częściowo chroniona

Roślina górska

Roślina trująca

Roślina lecznicza

Gatunek wymarły

Wymarły na stanowiskach naturalnych

Krytycznie zagrożony

Zagrożony wyginięciem

Narazony na wyginięcie

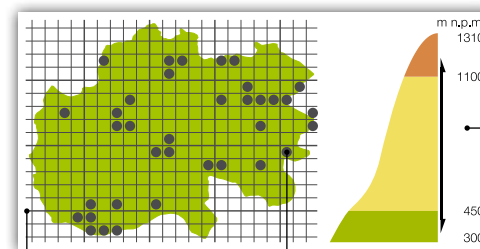
Niższego ryzyka

Nieznany stopień zagrożenia gatunku

Stopień zagrożenia opracowano w oparciu o „Czerwoną Księgą Karpat Polskich” (Piękoś-Mirkowa H., Mirek Z. (red.) 2008).

Częstość występowania gatunku przyjęto za Zemankiem (1987), opierając się na krzywej zależności między liczbą gatunków a liczbą stanowisk. Uzyskane w ten sposób stopnie pospolitości są jednocześnie miarą obfitości gatunku:

bardzo rzadko	1 stanowisko
rzadko	2 – 5 stanowisk
niezbyt często	6 – 15 stanowisk
często	16 – 30 stanowisk
bardzo często	31 – 50 stanowisk
pospolicie	51 i więcej stanowisk

- Piętra roślinno-klimatyczne
- Regiel górny 1100-1310 m n.p.m.
 - Regiel dolny 450-1100 m n.p.m.
 - Piętro pogórza 300-450 m n.p.m.

Siatka kartograficzna ATPOL

Punkt oznaczający występowanie gatunku w danym kwadracie 2 x 2 km na terenie powiatu.

Paprotniki (*Polypodiophyta*)

Jęczycznik zwyczajny

Phyllitis scolopendrium (L.) NEWMAN

Rodzina: Zanakciowate (*Aspleniaceae*)

■ Opis

Hemikryptofit. Zimozielona bylina o liściach jęczyczkowatych, równowąskich, skórzastych, krótkoogonkowych, mających sercowatą nasadę i zastrzony koniec. Ich brunatny ogonek pokryty jest łuskami. Liście są niepodzielone, co jest wyjątkiem wśród paproci w Polsce. Wyrastające z kłącza liście tworzą pióropusz. Zarodnie rozmieszczone są w górnej części środkowych liści asymilacyjnych, po ich spodniej stronie. Kupki zarodni ułożone są liniowo w równoległych szeregach. Jasnobrunatne zarodniki dojrzewają w lipcu.

■ Siedlisko

Rośnie w cienistych, wilgotnych lasach liściastych, a szczególnie w jaworzynach. Pojawia się także na skałach, szczególnie preferuje kamieniste, północne lub północno-wschodnie zbocza.

■ Właściwości

Ze względu na kształt liści, gatunek ten i jego odmiany bywają uprawiane jako rośliny ozdobne w ogrodach. Może być również uprawiany w domu, jako roślina doniczkowa.

■ Rozmieszczenie

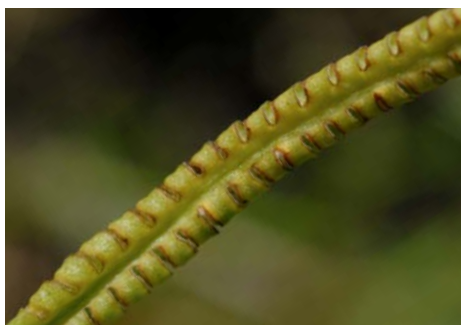
Występuje w południowej części kraju, głównie w Karpatach i na przedgórzu Sudetów. Na *Czerwonej liście roślin i grzybów Polski* umieszczony jest w grupie gatunków wymierających, krytycznie zagrożonych na izolowanych stanowiskach, poza głównym obszarem swojego występowania. Na opisywanym terenie jest bardzo rzadki, jedno stanowisko w części północnej.

Nasięźrzał pospolity *Ophioglossum vulgatum* L.

Rodzina: Nasięźrzałowate (*Ophioglossaceae*)

■ Opis

Geofit. Roślina wyrastająca z kłącza, wysokości 5-30 cm. Liść asymilacyjny jajowaty lub lancetowaty z siateczkowatym unerwieniem. Błazka liściowa mięsista, o równym brzegu, lekko zbiegająca w ogonek, obejmująca część zarodnionośną liścia. Kłosa zarodnionośny około dwukrotnie dłuższy od części asymilującej, pojedynczy, z dwoma szeregami zarodni, zrośniętych ze sobą bokami i pękających poprzeczną szczeliną. Zarodniki dojrzewają od czerwca do sierpnia.

■ Siedlisko

Rośnie głównie na mokrych i wilgotnych łąkach, rzadziej spotykany w zaroślach, lasach łąkowych, przesuszonych olsach czy torfowiskach.

■ Właściwości

Odgrywał znaczną rolę w wierzeniach ludowych. Uważano, że jest środkiem pobudzającym miłość.

■ Rozmieszczenie

Występuje dość rzadko na niżu i w niższych położeniach górskich. Roślina umieszczona w grupie gatunków narażonych na wyginiecie. W powiecie limanowskim rzadki, (pięć stanowisk w Gorcach).

Paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare* L.

Rodzina: Paprotkowate (*Polypodiaceae*)

■ Opis

Hemikryptofit. Roślina wieloletnia o czołgającym się, słodkim kłączu, z którego wyrastają długoogonkowe zimozielone liście odziomkowe. Liście podługowatolancetowate, pojedynczo pierzasto wcinane, mają długość od 10 do 30 cm. Po spodniej stronie liści występują okrągłe kupki zarodni koloru rdzawożółtego, nagie, umieszczone w dwóch szeregach na każdym odcinku, prześwitują przez liście. Rośliny zarodnikują od sierpnia do września.

■ Siedlisko

Rośnie często w świetlistych lasach, w skalnych szczelinach, na pniach starych drzew i na wilgotnych zboczach.

■ Właściwości

Roślina lecznicza. Surowcem zielarskim jest kłącze, które w medycynie ludowej stosowane było do leczenia gruźlicy.

■ Rozmieszczenie

W Polsce występuje dość pospolicie; w Karpatach, Sudetach i na Babiej Górze pojawia się częściej niż na niżu. W powiecie limanowskim pospolita.

Paprotnik kolczysty

Polystichum aculeatum (L.) ROTH

Rodzina: Paprotnikowate (*Aspidiaceae*)

Opis

Hemikryptofit. Roślina wieloletnia o ziemieliżonych, długoogonkowych, nagich, podwójnie pierzastych, w zarysie lancetowatych liściach, które osiągają długość do 1 m. Koliste kupki zarodni znajdują się na nerwach spodniej strony blaszki i zakryte są tarczową zawijką. Ciemnobrunatne zarodniki nie znoszą długotrwałego wysychania czy niekorzystnych warunków otoczenia. Wytwarzane są od lipca do sierpnia.

Siedlisko

Rośnie przeważnie w buczynach, na ciemnych i wilgotnych zboczach, często w miejscach skalistych.

Właściwości

Jest dekoracyjną paprocią, której odmiany uprawiane są w ogrodach. Sadzony pod okapem drzew i większych krzewów, rzadziej na rabatach i jako roślina okrywowa. Stosowany w kolekcjach nasadzeń bylinowych i w dużych ogrodach skalnych.

Rozmieszczenie

W Polsce występuje głównie w górach – Karpatach i Sudetach, na niżu jest rzadkością. Jest umieszczony na *Czerwonej liście roślin i grzybów Polski* w grupie gatunków narażonych na wyginięcie na izolowanych stanowiskach, poza głównym obszarem występowania. W powiecie limanowskim pospolity.

Uwaga

Ochronie podlega również występujący tu paprotnik Brauna.

Pióropusznik strusi

Matteucia struthiopteris (L.) TOD.

Rodzina: Wietlicowate (*Athyriaceae*)

Siedlisko

Występuje wzdłuż potoków w olszynie karpackiej, niekiedy na wilgotnych zboczach, mokrych łąkach i leśnych polanach.

Właściwości

Gatunek bardzo często i chętnie uprawiany jako roślina ozdobna w ogrodach i na cmentarzach.

Rozmieszczenie

Występuje częściej na południu kraju. Na nizinach w rozproszonych stanowiskach. Gatunek dość często spotykany poza naturalnym rozmieszczeniem jako uciekinier z ogrodów. Na opisywanym terenie jest niezbyt częsty; sześć stanowisk w części wschodniej.

Opis

Hemikryptofit. Roślina trwała, osiąga wysokość do 1,5 metra. Kłocza tworzą podziemne rozłogi. Posiada liście płonne i zarodnionośne. Żywo zielone liście płonne, lancetowate w zarysie, podwójnie pierzaste, zwężające się bardzo wolno ku nasadzie i nieco mocniej ku wierzchołkowi. W środku tworzących okazały kielich liści płonnych wyrastają liście zarodnionośne przypominające strusie pióra. Ciemnobrunatne, dość duże zarodniki dojrzewają od sierpnia do września.

Podejźrzon rutolistny

Botrychium multifidum (S. G. GMEL.) RUPR.

Rodzina: Nasięzrzałowate (*Ophioglossaceae*)

Opis

Geofit. Bylina wysokości 5-25 cm, z krótkim kłęczem, z którego wyrasta 1-3 liści. Liść o wspólnym bardzo krótkim ogonku złożony jest z dwóch części. Część asymilacyjna wyrasta niemal u samej nasady rośliny i jest za młodu owłosiona. Błazka 2-3 krotnie pierzasta, w zarysie trójkątna lub pięcioboczna. Część zarodnioośna sterczy nad częścią asymilacyjną, ma postać wiechy na długim ogonku. Zarodniki dojrzewają od lipca do sierpnia.

Siedlisko

Rośnie na ubogich łąkach, polanach, w młodych lasach świerkowych oraz na obrzeżach lasów i zarośli. Jest związany z siedliskami suchymi.

Właściwości

Nie wykorzystywany przez człowieka.

Rozmieszczenie

Występuje na rozproszonych stanowiskach prawie w całym kraju, częściej w północno-wschodniej Polsce. Wiele stanowisk nie zostało potwierdzonych w ostatnich latach. Roślina umieszczona na *Czerwonej liście roślin i grzybów Polski* wśród gatunków wymierających, krytycznie zagrożonych. Na opisywanym terenie bardzo rzadki, jedno stanowisko w części środkowej.

Uwaga

Ochronie podlegają również występujące tu: podejźrzon księżycowy oraz podejźrzon marunowy.

Podrzeń żebrowiec

Blechnum spicant (L.) ROTH

Rodzina: Podrzeniowate (*Blechnaceae*)

Siedlisko

Rośnie w wilgotnych lasach, najczęściej świerkowych i jodłowych, na glebach o kwaśnym odczynie.

Właściwości

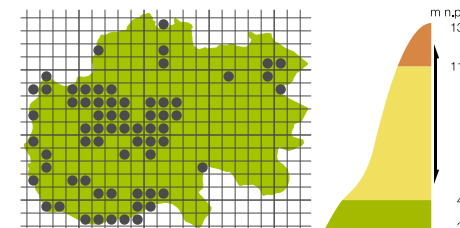
Mimo że gatunek jest ściśle chroniony, jego liście są nadal zbierane do celów dekoracyjnych, a całe rośliny wykopywane są i sadzone w przydomowych ogródkach.

Rozmieszczenie

Występuje głównie w Sudetach i Karpatach. Na Pomorzu jest gatunkiem wymierającym. Na niżu bardzo rzadki. Pospolity w zachodniej części Ziemi Limanowskiej.

Opis

Hemikryptofit. Wieloletnia bylina o grubym kłęczu. Osiąga wysokość 20-50 cm. Ma dwupostaciowe zimozielone liście: asymilujące, pojedynczo pierzaste o dość szerokich odcinkach, zebrane w przyziemną różyczkę, i zarodnioośne, dłuższe, również pierzaste, o odcinkach bardzo wąskich, wzniesione pionowo ze środka różyczki liści asymilujących. Zarodnie po spodniej stronie liści zarodnioośnych. Zarodniki dojrzewają od lipca do września.

Skrzyp olbrzymi

Equisetum telmateia EHRH.

Rodzina: Skrzypowate (*Equisetaceae*)

Opis

Geofit. Roślina trwała z pełzającym kłączem, z którego na wiosnę wyrastają wzniesione pędy zarodnikonośne. Są one bezzieleniowe, białawo-woskowożółte, dość grube, osiągają wysokość do 50 cm. Pędy asymilacyjne wysokości około 1 m, o białawych międzywęzłach. Odgałęzienia boczne w liczbie 20–40 wyrastają ze zrośniętych pochew liściowych. Zarodniki dojrzewają w czerwcu.

Siedlisko

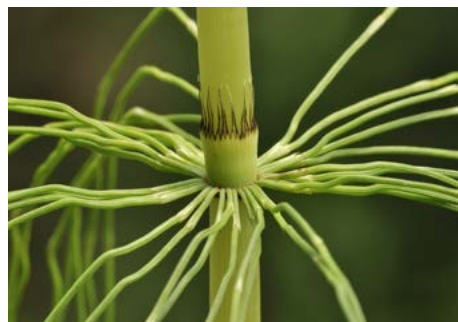
Rośnie na cienistych, leśnych mokradłach, w zaroślach, na brzegach rowów, zakoli rzek, jezior i stawów.

Właściwości

Jest to największy skrzyp rosnący w Polsce. Czasem sadzony w naturalistycznych ogrodach. Posiada właściwości lecznicze, moczopędne i przeciwzapalne.

Rozmieszczenie

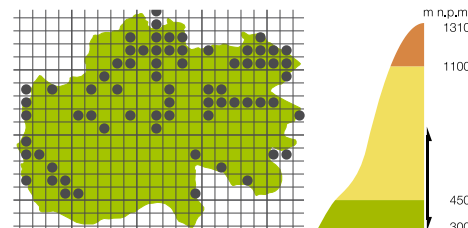
Występuje głównie w południowej części

kraju, na północy rzadko. Pospolity w powiecie limanowskim.

Uwaga

Ochronie podlega również występujący tu skrzyp pstry.

Widłak goździsty

Lycopodium clavatum L.

Rodzina: Widłakowate (*Lycopodiaceae*)

Właściwości

Do celów leczniczych wykorzystywane są wysuszone zarodniki, stosowane zewnętrznie jako zasyпка na rany, natomiast cały pęd zawiera trujące alkaloidy. Według wierzeń ludowych, pędy widłaka zawieszane pod powałą w dzień Bożego Ciała, przeciwstawiały się siłom nieczystym oraz chroniły przed marami nocnymi.

Opis

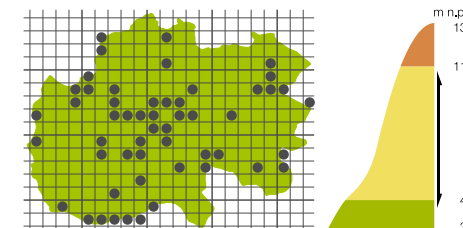
Chamefit. Bylina o płozących się pędach ze wzniesionymi, widlasto rozgałęzionymi gałązkami. Pędy asymilacyjne osiągają wysokość do 15 cm i są okryte łuseczkowatymi, drobnymi listkami. Liście gęste, zgięte ku górze, równowąskolancetowate, zakończone bezbarwnym długim włossem. Z pędów bocznych, na odstających rzadko ulistnionych łodyżkach, wyrastają zielonawożółtawe kłosa zarodnikonośne. Dojrzewanie zarodników odbywa się od lipca do września.

Siedlisko

Rośnie w suchych borach, lasach mieszanych i na ubogich łąkach. Gatunek charakterystyczny dla wrzosowisk i ubogich muraw bliźniczkowych. Często tworzy duże łany.

Rozmieszczenie

W Polsce występuje pospolicie na niżu i w górach. Pospolity również w powiecie limanowskim.

Widłak jałowcowaty

Diphasiastrum complanatum (L.) HOLUB

Rodzina: Widłakowate (*Lycopodiaceae*)

Opis

Chamefit. Bylina z płożącymi się pędami o długości do 1 m i z wzniesionymi, widlastymi gałązkami. Liście równowąskolancetowate, piłkowane, sztywno zaostrzone, odstające od łodygi prawie pod kątem prostym. Na dolnej stronie widoczny pojedynczy nerw. Ustawione skrętolegle na pędach. Kłosa z liśćmi zarodnionośnymi siedzące, wyrastają pojedynczo na szczytach pędów. Początkowo mają żółtawy, później brunatny kolor. Zarodniki dojrzewają od lipca do września.

Siedlisko

Rośnie w cienistych lasach iglastych, przede wszystkim w wilgotnych miejscach porośniętych mchami.

Właściwości

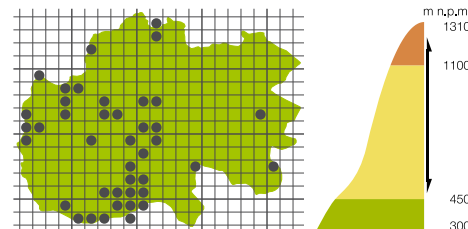
Cała roślina ma właściwości trujące, jednak w zielarstwie stosuje się jako surowiec jej zarodniki. Zbierane i suszone są całe kłosa zarodnionośne.

Rozmieszczenie

Występuje w całym kraju, ale rzadziej w części zachodniej. W ostatnich latach zmniejsza się liczba stanowisk. Na opisywanym terenie bardzo częsty, głównie w jego zachodniej części.

Uwagi

Ochronie podlega również występujący tu widlicz (widłak) spłaszczony.

Wroniec widlasty (Widłak wroniec)

Huperzia selago (L.) BERNH. EX SCHRANK & MART.

Rodzina: Widłakowate (*Lycopodiaceae*)

Opis

Chamefit. Roślina trwała z wyprostowanym, widlasto rozgałęzionym, trwałym pędem. Gałązki jednakowej długości, nachylone ku sobie. Liście ciemnozielone, równowąskolancetowate, ostro zakończone, całobrzegie lub drobno piłkowane, bez włosków. W pachwinach znajdują się nerkowate zarodnie, pękające z górnej strony. Zarodniki dojrzewają od lipca do września.

Siedlisko

Rośnie w cienistych, wilgotnych lasach, na zboczach i wśród skał.

Właściwości

Zalecany był jako środek wymiotny. Stosowany przeciw pasożytom wewnętrznym i zewnętrznym, owadobójczo, przeciwzapalnie i antyalergicznie. Poprawia pamięć. Przynosi poprawę w przebiegu choroby Alzheimera. Przedawkowanie jest niebezpieczne, dlatego uważany jest także za roślinę trującą. Czasem sadzony w ogrodach jako roślina kolekcjonerska.

Rozmieszczenie

W Polsce występuje częściej w górach, na niżu jest rzadki. Umieszczony na *Czerwonej liście roślin i grzybów Polski* w grupie gatunków narażonych na wyginięcie na izolowanych stanowiskach, poza głównym obszarem występowania. W górach nie jest zagrożony. W powiecie limanowskim występuje bardzo często, głównie w części zachodniej.

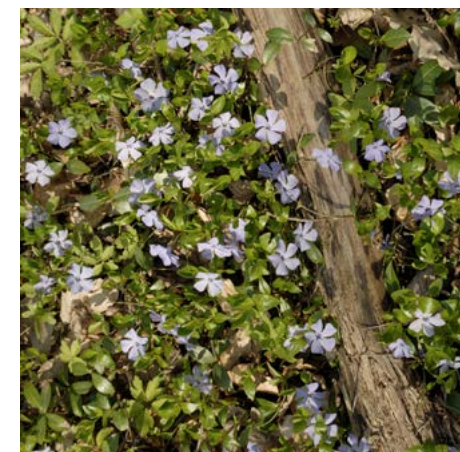

Barwinek pospolity

Vinca minor L.

Rodzina: Toinowate (*Apocynaceae*)

B

Nasienne (*Spermatophyta*)

Opis

Chamefit. Zimozielona krzewinka o wysokości do 20 cm. Łodygi płożące się i zakorzeniające w węzłach, zdrewniałe dołem. Liście naprzeciwległe, na krótkich ogonkach, eliptyczne, skórzaste, całobrzegie, ciemnozielone i błyszczące. Pędy kwiatowe wyprostowane, wzniesione, z obupłciowymi, niebieskimi lub jasnofioletowymi kwiatami, wyrastającymi pojedynczo w pachwinach liści. Kwitnie od marca do maja. Zapyłana jest przez pszczoły i motyle.

Siedlisko

Rośnie w lasach grądowych i zaroślach liściastych, na glebach próchnicznych, a także w ziołoroślach, nad brzegami potoków i na wilgotnych cienistych skałkach. Doskonale znosi zacienienie, często tworzy zwarte łany.

Właściwości

Uprawiany jest w wielu odmianach jako roślina ozdobna, roślina okrywowa, często sadzona na cmentarzach, przy ka-

pliczkach. Wykazuje łagodne działanie rozszerzające na obwodowe naczynia krwionośne, obniża ciśnienie krwi. Stosuje się go w przypadkach krwawień, stanów zapalnych błon śluzowych oraz w leczeniu egzem. W większych dawkach jest rośliną silnie trującą.

Rozmieszczenie

Występuje na obszarze całego kraju, częściej w części południowej. W powiecie limanowskim występuje często na północnym-wschodzie.

Bluszcz pospolity

Hedera helix L.

Rodzina: Araliowate (*Araliaceae*)

B

Opis

Chamefit. Zimozielone pnącze z płożącą lub pnącą, za pomocą korzeni przybyszowych, silnie rozgałęziającą się łodygą. Liście ogonkowe, u nasady sercowate, na szczycie tępe, 3–5 klapowe, ułożone skrętolegle. Liście na pędach kwitnących całobrzegie, w zarysie jajowate lub jajowatołacietowate. Kwiaty obupłciowe, drobne, 5-krotne, zebrane baldachowate półkuliście wiechy. Kwitnie we wrześniu i w październiku. Owocem jest niebieskoczarny, kulisty pestkowiec.

Siedlisko

Rośnie głównie w lasach liściastych, zwykle w grądach, łęgach oraz buczynach, w miejscach wilgotnych i zacienionych, ale również w suchych i słonecznych. Może pojawiać się również na skałach wapiennych oraz rumowiskach skalnych.

Właściwości

Bardzo popularna roślina ozdobna. W lecznictwie ludowym wyciągi z niej stosowane były jako środek wykrztuśny,

zółciopędny, przeciwgoścowy i przeciwzapalny. Wszystkie części rośliny, a zwłaszcza owoce, są trujące. Jest rośliną miododajną, wykorzystywaną w kosmetyce. Ma znaczenie symboliczne, odgrywa istotną rolę w mitologiach i kulturach, gdzie jest symbolem trwałości życia i przywiązania.

Rozmieszczenie

Występuje w całej Polsce, częściej w zachodniej i południowej. W powiecie limanowskim występuje pospolicie w części północnej.

Bobrek trójlistkowy

Menyanthes trifoliata L.

Rodzina: Bobrkowate (*Menyanthaceae*)

B

Opis

Geofit, hydrofit. Bylina o wysokości do 30 cm, z długim, pełzającym, członowanym kłęczem, z którego wyrasta wzniesiona, naga i bezlistna łodyga. Liście całobrzegie, potrójne, na długich ogonkach, skórzaste, ciemnozielone, tylko odziomkowe, przeważnie zanurzone w wodzie. Z kłęcza, na długiej bezlistnej szypule, wyrastają białoróżowe kwiaty, zebrane w gęste, zwężające się ku szczytowi grona. Kwiaty 5-krotne, w nasadzie z dwoma podkwiatkami. Kwitnie w maju. Owocem jest jajowata torebka zawierająca drobne, brązowe nasiona.

Siedlisko

Rośnie na bagnach, torfowiskach, zalewanych i mokrych łąkach oraz w rowach. Można go spotkać również w zaroślach z wierzbą i w olsach.

Właściwości

Roślina lecznicza. Jako surowiec zielarski zbierane są liście bez ogonków na początku okresu kwitnienia. W medycynie ludowej stosowano napary z bobrka, zewnętrznie na rany i wrzody oraz jako lek przeciwgorączkowy. Polecany jest szczególnie osobom starszym. Łagodzi bóle migrenowe, jest środkiem wzmacniającym i korzystnie wpływającym na nerwy.

Rozmieszczenie

W Polsce występuje dość często. W górach sięga po regiel dolny. Najwyżej położone stanowiska znajdują się w Gorcach. W powiecie limanowskim występuje niezbyt często.

Brzoza ojcowska

Betula x oycoviensis BESSER

Rodzina: Brzozowate (*Betulaceae*)

B

Opis

Megafanerofit. Drzewo dochodzące do 22 metrów wysokości. Posiada pień o białej niełuszczącej się korze, gałęzie o krótkopędach dłuższych niż u innych brzoź. Liście romboidalne, ostrym klinem zbiegające wzdłuż ogonka, długości do 4 cm, na brzegu ząbkowane, z pięcioma nerwami. Kwitnie w kwietniu i maju. Owocostany o łuskach rozłożystych, zwykle szerszych niż dłuższych, zachowują się na pędach w całości aż do następnej wiosny. Owocem jest orzeszek.

Siedlisko

Rośnie na suchych zboczach, w miejscach dobrze nasłonecznionych, w dość luźnych lasach i na ich obrzeżach, w których współtworzy drzewostan z brzozą brodawkowatą.

Właściwości

Gatunek został odnaleziony w 1805 roku w Hamerni, położonej w Dolinie Prądnika niedaleko Ojcowa, gdzie utrzymuje się do tej chwili w specjalnym rezerwacie.

Rozmieszczenie

Na opisywanym obszarze występuje bardzo rzadko, jedynie w części wschodniej, na górze Szkiełek.

Buławnik mieczolistny

Cephalanthera longifolia (L.) FRITSCH

Rodzina: Storzyczkowate (*Orchidaceae*)

B

Opis

Geofit. Bylina z podziemnym poziomym kłączem, z którego wyrasta wzniesiona łodyga, osiągająca wysokość do 60 cm. Liście na łodydze ułożone są naprzemianlegle, są lancetowate i zaokrąglone na końcach. Kwiatostan to luźny kłos, składający się z 3-20 całkowicie białych kwiatów, o lekko rozchylnych płatkach. Kwitnie od maja do czerwca. Owoc to zawierająca liczne i bardzo drobne nasiona torebka.

Siedlisko

Rośnie na glebach o odczynie obojętnym, w ciepłych lasach bukowych, lasach grądowych, rzadziej w innych lasach liściastych lub iglastych. Jest typową rośliną miejsc słonecznych.

Właściwości

Kwiaty pozbawione są nektaru, ale liczne badania wykazują, że upodabniają się do kwiatów innych roślin owadopylnych, które oferują owadom pokarm. Ponieważ owady mogą z łatwością dostać się do wnętrza kwiatu, jest on z reguły obcopolny.

Rozmieszczenie

W Polsce występuje głównie w południowej części kraju. Umieszczony na *Czerwonej liście roślin i grzybów Polski* jako gatunek narażony na wyginięcie. Na opisywanym terenie występuje niezbyt często – sześć stanowisk w części północnej.

Uwaga

Ochronie podlega również występujący tu buławnik wielkokwiatowy.

Centuria pospolita

Centaurium erythraea RAFN

Rodzina: Goryczkowate (*Gentianaceae*)

Opis

Terofit. Roślina jednoroczna, rzadziej dwuletnia, o łodydze pojedynczej lub górną rozgałęzioną, o wysokości do 50 cm. Liście dolne jajowate, tworzą różyczkę. Górne łodygowe, naprzemianległe, siedzące, podługowatojajowate. Różowe kwiaty zebrane w dość gęstych podbaldachach. Korona kwiatu dwa razy dłuższa od kielicha. Kwitnie od lipca do października. Owocem jest otwierająca się dwoma kłapami, walcowata, żółta torebka, z licznymi czarnymi nasionami.

Siedlisko

Rośnie rozproszona na słonecznych łąkach, pastwiskach i przydrożach, na suchych zboczach i brzegach lasów.

Właściwości

Roślina lecznicza. W średniowieczu była jednym ze składników słynnej mieszanki leczniczej, teriaku, składającego się z kilkudziesięciu ziół i używanego jako lekarstwo na wszelkiego rodzaju schorzenia. Obecnie dla przemysłu farmakologicznego

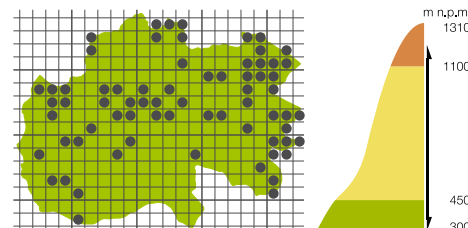
go pozyskuje się ją z upraw. Surowcem zielarskim jest ziele stosowane w leczeniu zaburzeń trawienia. Cała roślina jest w smaku gorzka.

Rozmieszczenie

W Polsce występuje na całym terytorium. Pospolita w powiecie limanowskim.

Uwaga

Ochronie podlega również występująca tu centuria nadobna.

Ciemężyca (Ciemierzyca) zielona

Veratrum lobelianum BERNH.

Rodzina: Liliowate (*Liliaceae*)

Siedlisko

Rośnie w wilgotnych lasach, źródłiskach, na łąkach i w zaroślach, na halach górskich, w ziółoroślach. W niższych położeniach zwykle w pobliżu cieków wodnych.

Właściwości

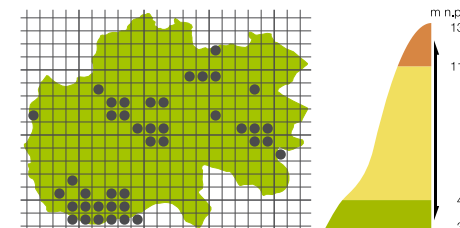
Jest to roślina silnie trująca. Przy ciężkich zatruciach może nawet spowodować śmierć. Ma właściwości lecznicze, które wykorzystuje się w medycynie do obniżania ciśnienia krwi i zwalniania pracy serca.

Rozmieszczenie

Występuje w wyższych położeniach Sudetów i Karpat. Na wyżynach i niżu jest spotykana znacznie rzadziej. Bardzo często pojawia się w powiecie limanowskim.

Opis

Hemikryptofit. Roślina trwała o wysokości do 150 cm, z grubym walcowatym korzeniem, z którego wyrasta gruba i nierozgałęziona łodyga. Liście o wyraźnym podłużnym unerwieniu, wzdłużnie połamane, duże i eliptyczne, ułożone skrętolegle. Na szczycie pędu znajduje się wiechowaty kwiatostan z krótkimi, bocznymi gałązkami, skupiający liczne gwiazdkowate, żółtawozielone kwiaty. Kwitnie od czerwca do sierpnia.

Cis pospolity

Taxus baccata L.

Rodzina: Cisowate (*Taxaceae*)

Opis

Nanofanerofit. Krzew lub drzewo o korze brunatnoczerwonej lub szarobrunatnej, łuszczącej się. Drewno nie zawiera żywicy. Liście zimozielone, spłaszczone, miękkie, niekłujące, osadzone na krótkim, cienkim ogonku. Od górnej strony ciemnozielone i błyszczące, po spodniej znacznie jaśniejsze. Jest rośliną dwupienną. Kwiaty żeńskie i męskie są bardzo małe. Kwitnie od czerwca do maja. Pojedyncze nasiono otoczone jest czerwoną, mięsistą osnówką.

Siedlisko

Rośnie zazwyczaj pojedynczo, głównie w wilgotnych i cienistych lasach w towarzystwie buka i jodły. Można go spotkać także na skałach i wśród kosodrzewiny.

Właściwości

Cis jest gatunkiem najwcześniej objętym ochroną w Polsce przez króla Władysława Jagiełłę w 1423 roku, który chciał ograniczyć pozyskiwanie drewna cisowego jako surowca do wyrobu łuków. Wszystkie części cisa, z wyjątkiem mięsistej osnówki nasion, są trujące. Posiada właściwości lecznicze.

Rozmieszczenie

Występuje w całym kraju, najczęściej w Sudetach i Karpatach. Umieszczony w *Polskiej Czerwonej Księdze Roślin* wśród gatunków narażonych na wyginięcie na stanowiskach naturalnych. Na opisywanym terenie pojawia się rzadko, jedynie trzy stanowiska.

Czosnek niedźwiedzi

Allium ursinum L.

Rodzina: Liliowate (*Liliaceae*)

Opis

Geofit. Bylina wysokości do 50 cm. Posiada wąską i długą, białą cebulę, z której wyrastają dwa odziomkowe, długoogonkowe, eliptycznolancetowate liście barwy soczystozielonej. Kwiaty białe, osadzone na dwa razy od nich dłuższych szypułkach. Kwitnie w maju. Owocem jest trójkomorowa torebka zawierająca sześć czarnych nasion, rozsiewanych przez mrówki.

Siedlisko

Rośnie w wilgotnych i cienistych lasach liściastych, szczególnie buczynach, ale również w grądach i lasach łęgowych, gdzie tworzy rozległe skupiska.

Właściwości

Roślina jadalna, zalecana jako składnik zup i sałatek. Zawiera znaczne ilości witaminy C. Ma podobne własności lecznicze, jak czosnek pospolity – działa bakterio-bójczo, obniża ciśnienie krwi, korzystnie działa na serce, zapobiega nowotworom złośliwym, miazdżycy.

Rozmieszczenie

Występuje na terenie całego kraju, głównie w Sudetach, Karpatach, na pogórzu i terenie do niego przyległym, gdzie jest pospolity. Na niżu dużo rzadszy. Na terenie powiatu limanowskiego pospolity.

Dziewięciśl bezłodygowy

Carlina acaulis L.

Rodzina: Astrowate (*Asteraceae*)

Opis

Hemikryptofit. Bylina o bardzo skróconej łodydze, z której wyrastają liście zebrane w różyczkę, w centrum której wyrasta jeden koszyczek kwiatowy o średnicy około 10-15 cm. W koszyczku wszystkie kwiaty są rurkowate. Zewnętrzne łuski okrywają błyszcząco białe, przypominają kwiaty języczkowe. Kwitnie od sierpnia do września. Owocem jest niełupka z puchem kielichowym. Nasiona rozsiewane są przez wiatr.

Siedlisko

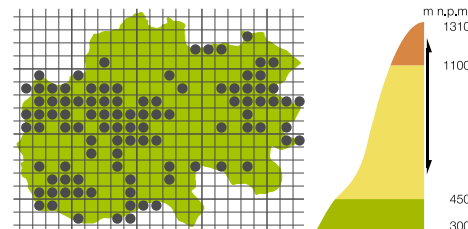
Rośnie na suchych murawach, łąkach, pastwiskach i zboczach, obrzeżach lasów, głównie w miejscach dobrze nasłonecznionych.

Właściwości

Roślina lecznicza. Jest częstym i klasycznym motywem zdobniczym w sztuce góralskiej. Kwiatostan dziewięciślu otwiera się tylko w słońcu, natomiast zamyka się przy dużej wilgotności powietrza, dlatego jest zwiastunem nadchodzących opadów.

Rozmieszczenie

Występuje dość często na terenie Polski południowej, w górach do piętra subalpejskiego, na niżu rzadko. Gatunek pospolity w powiecie limanowskim.

Dzwonek piłkowany

Campanula serrata (KIT.) HENDRYCH

Rodzina: Dzwonkowate (*Campanulaceae*)

Właściwości

Roślina owadopylna, gromadzi nektar u nasady szyjki słupka.

Rozmieszczenie

Występuje tylko na południu kraju w kilku pasmach karpackich. Jest endemitem karpackim. Oznaczony w *Polskiej Czerwonej Księdze Roślin* jako gatunek narażony na wyginiecie. Na opisywanym terenie jest rośliną bardzo rzadką – jedno stanowisko w części południowej.

Opis

Hemikryptofit. Bylina, wysokości do 80 cm, o burakowato zgrubiałym korzeniu i krótko rozgałęzionym kłęczu. Wytwarza płonne różyczki liściowe oraz pojedyncze lub wyrastające w kępkach pędy kwiatowe. Liście łodygowe są liczne, sztywne, lancetowate, brzegiem płytko piłkowane. Kwiaty na szypułkach zebrane w luźny, wiechowaty lub groniasty kwiatostan. Czasem łodyga tylko z jednym kwiatem na szczycie. Korona kwiatowa ma kształt dzwonkowaty i barwę niebieskofioletową. Kwitnie od lipca do września. Owocem jest odwrotnie jajowata torebka.

Siedlisko

Rośnie na śródleśnych polanach, łąkach, ziołoroślach i borówczyskach, w miejscach w pełni nasłonecznionych lub umiarkowanie ocienionych.

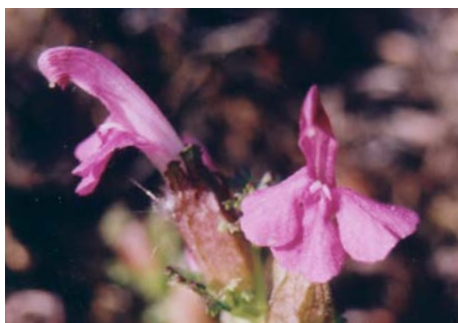

Gnidosz rozestłany

Pedicularis sylvatica L.

Rodzina: Trędownikowate (*Scrophulariaceae*)

Opis

Hemikryptofit. Roślina dwuletnia lub bylina o środkowej łodydze wzniesionej, nierozgałęzionej, wysokości do 20 cm. U podstawy łodygi wyrastają ścielące się, a podnoszące się na szczycie pędy boczne. Liście pierzastodzielne, o odcinkach jajowatych i pierzasto klapowanych, siedzące. Kwiaty jasnoróżowe lub jasnopurpurowe, grzbieciste, wyrastają w kątach liści na krótkich szypułkach, zebrane w luźne grono, często zaczynające się tuż przy nasadzie łodygi. Kwitnie od maja do lipca. Owocem jest dwukomorowa okrągła torebka.

Siedlisko

Rośnie na ubogich podmokłych łąkach, zwłaszcza bliźniczkowych, spotykany także na torfowiskach. Czasami występuje w wielkoturzycowych szuwarach i na wrzosowiskach.

Właściwości

Roślina trująca i miododajna, zapylana przeważnie przez trzmiele. Jest półpa-

sożytem pobierającym od innych roślin, za pomocą ssawek na korzeniach, wodę i sole mineralne.

Rozmieszczenie

Występuje w rozproszonych stanowiskach, częściej w południowej i zachodniej części kraju, stopniowo zanika w kierunku wschodnim. Dwa stanowiska na opisywanym terenie, tylko w Gorcach.

Uwaga

Ochronie podlega również występujący tu gnidosz błotny.

Gnieźnik leśny

Neottia nidus-avis (L.) RICH

Rodzina: Storzyczkowate (*Orchidaceae*)

Opis

Geofit. Roślina wieloletnia o skupionych, splecionych na kształt gniazda, grubych korzeniach, z których wyrasta bezzieleńniowa, początkowo żółta, później brunatna łodyga o wysokości do 50 cm. Liście zredukowane do łusek, niezdolne do fotosyntezy. Kwiaty żółtobrunatne, bezzapachowe, zebrane w gęste wielokwiatowe grono, o długości do 20 cm. Kwitnie od maja do czerwca. Owoc to rozdęta torebka.

Siedlisko

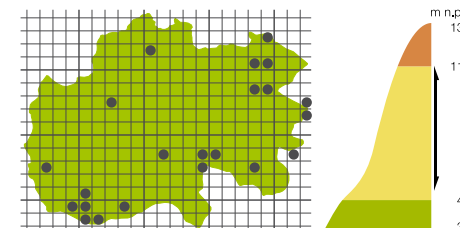
Rośnie najczęściej w lasach liściastych, w cienistych lasach bukowych, grądach i w zaroślach, na glebach zasobnych w węglan wapnia.

Właściwości

Roślina cudzożywna, substancje odżywcze konieczne do wzrostu czerpie z grzybów, na których pasożytuje. Nasiona kielkują dopiero po wnikięciu do ich środka strzępek grzyba. Zapylenia krzyżowego kwiatów dokonują muchy, chociaż równie często następuje samozapylenie.

Rozmieszczenie

W Polsce występuje na całym obszarze aż po regiel górny. Częsty w powiecie limnowskim.

Gołek biały

Leucorchis albida (L.) E. MEY.

Rodzina: Storzyczkowate (*Orchidaceae*)

Opis

Geofit. Bylina o wysokości do 30 cm o bulwie rozciętej na wąskie, wałeczkowate odcinki, z długimi korzeniami. Łodyga wzniesiona. Liście obejmujące nasadę łodygę, dolne odwrotniejącowate do lancetowatych, górne podłużne. Kwiatostan zbity, groniasty. Kwiaty o słabym zapachu, białe, małe, bezszypułkowe, wyrastają w kątach przysadek. Kwitnie od maja do września. Owocem jest zawierająca liczne i bardzo drobne nasiona torebka.

Siedlisko

Rośnie w lasach bukowych, na murawach i halach, występuje głównie w piętrze kosodrzewiny i turniowym, ale można go spotkać również w reglach.

Właściwości

Kwiaty produkują nektar, zapylane są przez ćmy, ale istnieje również możliwość samozapylecia.

Rozmieszczenie

W Polsce występuje w Karpatach, rzadko na Podkarpaciu, pojedynczo w Sudetach. Na opisywanym obszarze występuje niezbyt często; sześć stanowisk w Gorcach.

Goryczka trojęściowa (G. trojęściowata)

Gentiana asclepiadea L.

Rodzina: Goryczkowate (*Gentianaceae*)

Siedlisko

Rośnie na obrzeżach lasów, na polanach śródleśnych, halach górskich, na brzegach potoków, w kosodrzewinie, pomiędzy skałami. Jest częstym składnikiem ziółorośli górskich.

Właściwości

Roślina trująca. Do celów leczniczych pozyskiwane jest kłącze.

Rozmieszczenie

W Polsce jest gatunkiem pospolitym w Karpatach oraz w Sudetach. Pospolita na terenie powiatu limanowskiego.

Opis

Hemikryptofit. Bylina o grubym kłączu, z którego wyrastają łukowato zgięte, nagie, nierozgałęzione łodygi, wysokości do 1 m. Liście jajowatlancetowate, siedzące, zaokrąglone przy nasadzie, na końcu zaostrome, z wyraźnie widocznymi nerwami, naprzeciwległe. Kwiaty ciemnoniebieskie, nakrapiane, o dużej rurkowatej koronie, wyrastają z kątów liści w górnej części łodygi. Kwitnie od sierpnia do września. Owocem jest dwudzielną, podłużną torebką z licznymi zielonymi okrągłymi nasionami.

Goryczka wąskolistna

Gentiana pneumonanthe L.

Rodzina: Goryczkowate (*Gentianaceae*)

Opis

Hemikryptofit. Bylina o cienkim, rozgałęzionym kłęczu, z którego wyrastają proste, słabo rozgałęzione pędy, wysokości do 60 cm. Liście siedzące, u nasady zrośnięte w krótką rurkę, dolne łuskowate, górne równowąskie. Kwiaty niebieskofioletowe, szerokodzwonkowate, duże, pojedyncze lub skupione po kilka w kątach wyższych liści. Kwitnie od czerwca do września. Owocem jest wielonasienna torebka.

Siedlisko

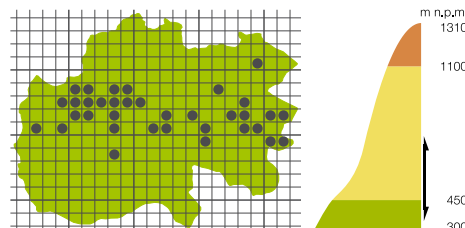
Rośnie w miejscach nasłonecznionych lub słabo zacienionych i wilgotnych. Na ubogich łąkach trzęślicowych, młakach, torfowiskach niskich, w widnych zaroślach i zagajnikach.

Właściwości

Roślina trująca, powoduje przekrwienie błony śluzowej i wzmożenie kurczliwości żołądka, nudności i wymioty. Ze względu na zawartość alkaloidów jest rośliną leczniczą, stosowaną w chorobach płuc.

Rozmieszczenie

W Polsce występuje na rozproszonych stanowiskach na całym niżu, szczególnie w południowo-zachodniej i wschodniej części. Bardzo częsta w powiecie limanowskim.

Goryczuszka (Goryczka) orzęsiona

Gentianella ciliata (L.) BORKH.

Rodzina: Goryczkowate (*Gentianaceae*)

Opis

Hemikryptofit. Bylina o kłęczu z nitkowatymi rozłogami i wzniesionej, pojedynczej lub rozgałęzionej, czerokanciastej łodydze, wysokości do 30 cm, zakończonej jednym kwiatem. Kwiaty niebieskie, czterokrotne, dzwonkowate. Liście naprzeciwległe, dolne łopatkowate, górne równowąskolancewate lub lancetowate, na szczycie długo zaostrzone i nagie. Kwitnie od lipca do września. Owocem jest torebka na dość długim trzonku.

Siedlisko

Rośnie na suchych zboczach i skarpach, kamienistych łąkach, murawach kserotermicznych, na widnych brzegach lasów i w zaroślach, szczególnie na glebach wapiennych.

Właściwości

Przy spadku temperatury lub natężenia światła kwiaty zamykają się. Roślina trująca, posiada także właściwości lecznicze.

Rozmieszczenie

Występuje w południowej części kraju, głównie w Sudetach i Karpatach. Na terenie Ziemi Limanowskiej jest rośliną bardzo częstą.

Uwaga

Ochronie podlegają również występujące tu: goryczuszka austriacka, goryczuszka czeska oraz goryczuszka gorzkawa.

Goryczuszka (Goryczka) wczesna

Gentianella lutescens (VELEN.) HOLUB

Rodzina: Goryczkowate (*Gentianaceae*)

Opis

Hemikryptofit. Roślina dwuletnia o łodydze nierozgałęzionej lub rozgałęzionej tylko w górnej części, zwykle czerwono nabiegłej, o wysokości do 40 cm. Liście naprzeciwległe, wąskojajowate, dolne tępe, górne zaostrome. Kwiaty jasnofioletowe lub purpurowofioletowe, rzadziej białe lub żółtawe, zebrane w luźny kwiatostan, (zdarza się kwiat pojedynczy). Kwitnie od sierpnia do września. Owocem jest torebka na krótkim trzoneczku.

Siedlisko

Rośnie na suchych i wilgotnych łąkach, pastwiskach i murawach górskich.

Właściwości

Roślina trująca, posiada także właściwości lecznicze. W Polsce można spotkać trzy podgatunki różniące się pokrojem i kolorem kwiatów.

Rozmieszczenie

Występuje w południowej części kraju, głównie w Sudetach i Karpatach. Na opi-

sywanym obszarze jest rośliną częstą.

Uwaga

Ochronie podlega również występująca tu goryczuszka Wettsteina.

Goździk kosmaty

Dianthus armeria L.

Rodzina: Goździkowate (*Caryophyllaceae*)

Opis

Hemikryptofit. Roślina dwuletnia, tworząca luźne kępki, o wysokości do 70 cm. Łodyga często w górze rozgałęziona. Liście u nasady zrosnięte parami, łopatkowate, łodygowe wąskolancetowate, na szczycie tępe. Kwiaty zebrane w wierzchołki na szczycie łodygi. Płatki korony koloru purpurowego lub czerwonego, nakrapiane, o średnicy około 1 cm. Kwitnie od czerwca do sierpnia. Owocem jest torebka z licznymi, drobnymi nasionami.

Siedlisko

Rośnie na stanowiskach słonecznych lub częściowo zacienionych, na suchych łąkach, murawach kserotermicznych, miedzach, skarpach, brzegach lasów, również w zaroślach.

Właściwości

Może tworzyć mieszańce z goździkiem kartuzkiem, goździkiem kropkowanym i goździkiem okazałym.

Rozmieszczenie

Występuje na obszarze całego kraju w rozproszonych stanowiskach, częściej na południu. Często spotykany na terenie powiatu limanowskiego.

Goździk pyszny

Dianthus superbus L. S. S.

Rodzina: Goździkowate (*Caryophyllaceae*)

Opis

Hemikryptofit. Bylina o wysokości do 50 cm, o łodydze rozgałęziającej się w górnej części, wyprostowanej, nagiej, obłej lub słabo czterograniastej, zielonej lub sinzielonej. Oprócz pędów kwiatowych wytwarza także nieliczne pędy płonne. Liście dolne zebrane w różyczkę, łodygowe zrosnięte po dwa nasadami, wąskolancetowate, z wyraźnym nerwem środkowym, dolne tępe, górne zaostrome. Kwiaty liliowe, różowe lub białe, duże, postrzępione, silnie pachnące, tworzą luźne kwiatostany. Kwitnie od czerwca do sierpnia. Owocem jest torebka z miseczkowatymi nasionami.

Siedlisko

Rośnie na wilgotnych i mokrych łąkach, na torfowiskach i skrajach lasów.

Właściwości

Tworzy mieszańce z innymi gatunkami goździków. Liczne gatunki tego rodzaju uprawia się jako rośliny ozdobne w ogrodach skalnych i na rabatach bylinowych.

Rozmieszczenie

W Polsce występuje prawie na całym niżu i w niższych położeniach górskich, w górach rzadki. Na *Czerwonej liście roślin i grzybów Polski* znajduje się w grupie gatunków narażonych na wyginięcie. Niezbyt częsty w powiecie limanowskim – sześć stanowisk.

Gółka długoostrogowa

Gymnadenia conopsea (L.) R. BR.

Rodzina: Storzyczkowate (*Orchidaceae*)

Opis

Geofit. Roślina wieloletnia, o bulwach dłoniasto podzielonych i łodydze prostej, zielonej, górą fioletowo zabarwionej, nieco kanciastej, o wysokości do 80 cm. Liście dolne lancetowate, ostre, zielone i połyskujące, o długości od 10 do 25 cm i szerokie od 0,5 do 4 cm, górne zredukowane. Kwiaty różowe do fioletowoczerwonych, rzadko białe, średniej wielkości, pachnące, zebrane w gęsty (czasem luźny) kwiatostan, o długości od 5 do 25 cm. Przysadki kwiatowe jajowatolancetowate, ostre, długie do 20 mm, zielone, czerwono-

ne lub fioletowe. Kwitnie od maja do lipca. Owocem jest torebka z bardzo drobnymi nasionami.

Siedlisko

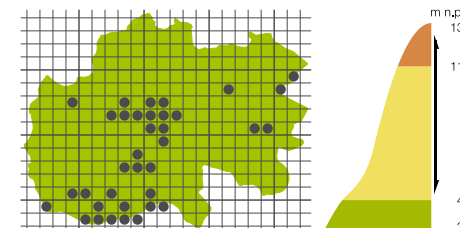
Rośnie na łąkach, torfowiskach, w zaroślach, w górach często na polanach.

Właściwości

Zapylenia krzyżowego kwiatów dokonują ćmy i motyle, które korzystają z nektaru ukrytego w długiej i wąskiej ostrodze.

Rozmieszczenie

Występuje na terenie całej Polski, pospolita w Karpatach i Sudetach, na niżu jest rośliną rzadką. Bardzo częsta na opisywanym terenie.

Kalina koralowa

Viburnum opulus L.

Rodzina: Przewiartnikowate (*Caprifoliaceae*)

i brzegach wąwozów, na glebie mineralnej lub humusowej, mniej lub bardziej kwaśnej.

Opis

Nanofanerofit. Krzew o jasnoszarej korce (u starszych gałęzi), o wysokości do 4 m, młode gałązki nagie i kanciaste. Liście pojedyncze, spodem nieco omszone, z ogonkiem długim na 1 do 3 cm, niebieskozielone, z drobnymi przylistkami, o średnicy 5 do 8 cm, o 3 do 5-ciu kłapkach jajowatych, ostrych, zatokowo-ząbkowanych. Kwiaty zebrane w baldach złożony z dwóch rodzajów kwiatów: środkowe promieniste, drobne (o średnicy od 4 do 5 mm), zielonkawe, są płodne, zewnętrzne – duże (o średnicy 15–25 mm), o koronie płaskiej i białej są płonne (bez pręcików i słupków). Kwitnie od maja do lipca. Owoce – okrągłe, szkarłatnoczerwone, mięsiste pestkowce.

Siedlisko

Rośnie najczęściej w lasach mieszanych i iglastych, w zaroślach, na miedzach

Właściwości

Ze względu na okazałe kwiaty, szkarłatne i długo utrzymujące się na krzewie owoce oraz czerwieniejące jesienią liście, jest krzewem często uprawianym w parkach i ogrodach. Jako surowiec zielarski zbierana jest kora, z której wywary mają właściwości przeciwskurczowe, uspokajające, przeciwbólowe i przeciwkrwotoczne.

Rozmieszczenie

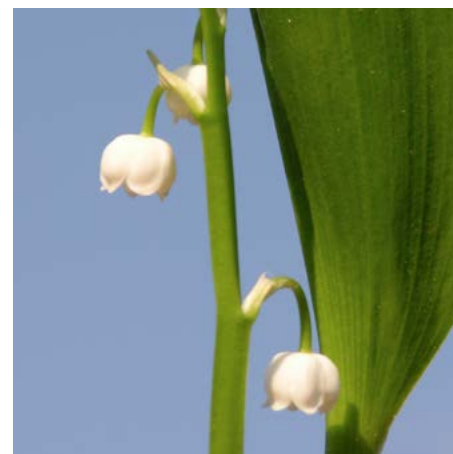
Występuje pospolicie na terenie całego kraju. W powiecie limanowskim pospolita w części północnej.

Konwalia majowa

Convallaria majalis L.

Rodzina: Liliowate (*Liliaceae*)

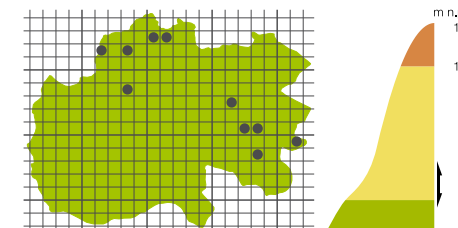

Właściwości

Roślina ozdobna, bardzo często sadzona w parkach i ogrodach, do okrywania cienistych miejsc wśród zadrzewień. Uprawiana jest też na kwiat cięty. Ziele konwalii majowej zawiera glikozydy nasercowe, stosowane w leczeniu niewydolności serca. Owoce, podobnie jak cała roślina, z powodu zawartości trujących substancji, może, przy niekontrolowanym przez lekarza spożyciu, powodować poważne zatrucia.

Rozmieszczenie

Występuje często w lasach na terenie całej Polski. W powiecie limanowskim pojawia się niezbyt często na północnym wschodzie.

Opis

Geofit. Roślina wieloletnia o długim i cienkim kłęczu, podzielonym na krótkie międzywęźla. Liście na pędach płonnych (jeden lub dwa) duże, eliptycznolancetowate, długoogonkowe, nagie, na szczycie zaokrąglone. Pędy kwiatowe, o długości 10 do 20 cm są otulone u podstawy pochwami dwóch lub trzech takich samych liści. Kwiaty zwisłe, zebrane w wielokwiatowe jednostronne grono. Okwiat zrosłodziakowy, kulistodzwonkowaty, biały, przyjemnie pachnący, o szerokości około 6 mm i długości do 9 mm, z sześcioma odgiętymi ząbkami. Kwitnie od maja do czerwca. Owocem jest czerwona, mięsista, kilkunasienne jagoda.

Siedlisko

Rośnie w lasach liściastych i mieszanych oraz zaroślach, na glebach próchnicznych.

Kopytnik pospolity

Asarum europaeum L.

Rodzina: Kokornakowate (*Aristolochiaceae*)

K

Opis

Hemikryptofit. Bylina wysoka na 5 do 10 cm, z cienkim, pełzającym i silnie rozgałęzionym kłęczem. Łodyga płózająca się po powierzchni ziemi. Roślina aromatyczna o dość charakterystycznym pieprzowym zapachu. Kwiaty promieniste o dzwinkowatym okwiecie, zrosniętym u nasady, długości około 1 cm, na zewnątrz zielonobrunatnym, wewnątrz brudno ciemnoczerwonym. Kwitnie wczesną wiosną od marca do maja. Owocem jest sześciokomorowa torebka.

Siedlisko

Rośnie w cienistych lasach liściastych i zaroślach, szczególnie na glebach żyznych.

Właściwości

Roślina lecznicza, działa pobudzająco na czynności wydzielnicze różnych narządów i rozkurczowo, oraz jako lek wykrztuśny w nieżytach górnych dróg oddechowych. Obecnie nie stosowany jako roślina lecznicza z powodu możliwych zatruć.

Rozmieszczenie

Występuje pospolicie na terenie całego kraju, z wyjątkiem północno-zachodniej części. W powiecie limanowskim pospolity, rzadszy w części południowej.

Kosaciec syberyjski

Iris sibirica L.

Rodzina: Kosaćcowate (*Iridaceae*)

Właściwości

Roślina ozdobna. Znana jest z wielu odmian i mieszańców, które należą do najważniejszych i najbardziej użytecznych bylin ogrodowych. Uprawiany jest w grupach, na rabatach, nieraz masowo na brzegach wód.

Rozmieszczenie

W Polsce występuje na terenie całego kraju, w rozproszonych stanowiskach na niżu i w niższych położeniach górskich. Na opisywanym terenie występuje rzadko, dwa stanowiska w części wschodniej i jedno w części północno-zachodniej.

Opis

Geofit. Roślina wieloletnia o dość grubym i krótkim kłęczu. Tworzy mniejsze lub większe kępy z łodygami pokrytymi dołem resztkami zeszłorocznych liści. Łodygi wewnętrznie puste, o wysokości od 40 do 100 cm. Kwiaty zebrane są w maksymalnie 3-kwiatowe kwiatostany, na dość długich szypułkach, których podstawy obejmują błoniaste, brunatne i lancetowate podsadki. Kwiaty promieniste, duże, fioletowe. Zewnętrzne działki okwiatu nagie, odwrotnie jajowate, odgięte i jaśniejsze od wewnętrznych, eliptyczno-jajowatych, wyprostowanych i ciemniejszych. Kwitnie od maja do czerwca. Owocem jest torebka.

Siedlisko

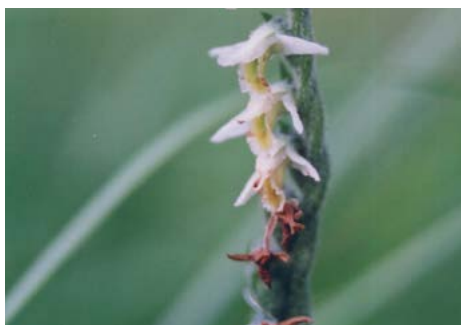
Rośnie na wilgotnych łąkach trzęślicowych i w wilgotnych zaroślach oraz na brzegach lasów, na glebach próchnicznych.

K

Kręczyńka jesienna

Spiranthes spiralis (L.) CHEVALL.

Rodzina: Storzyczkowate (*Orchidaceae*)

Opis

Geofit. Bylina o bulwach podługowato-jajowatych, z których późnym latem wyrastają różyczki liściowe. W stanie zielonym zimują one do wiosny roku następnego i obumierają dopiero w maju. Liście jajowatolancetowate, zaostrome, zwężone w krótki, szeroki ogonek z równoległymi nerwami. Po około trzymiesięcznym okresie spoczynku z bulwy wyrasta pokryta gruczołkami, skręcona w górnej części łodyga, wysokości do 25 cm. Na szczycie wielokwiatowy, wydłużony, wąski, spiralnie skręcony kwiatostan. Kwiaty wonne, drobne, białe, wewnątrz zielonkawe, siedzące w kątach lancetowatych przysadek. Kwitnie od końca sierpnia do października. Owocem są owłosione, wyrastające na krótkich szypułkach podługowato-jajowate torebki.

Siedlisko

Rośnie na stanowiskach otwartych, rzadziej okresowo ocienionych, na wypasanych ubogich łąkach i murawach.

Właściwości

Zapylana głównie przez trzmiele. Zwabia je zapachem kwiatów oraz nektarem.

Rozmieszczenie

Występuje na pojedynczych stanowiskach w południowej części kraju. Umieszczona na *Czerwonej liście roślin i grzybów Polski* wśród gatunków wymierających. Według *Polskiej Czerwonej Księgi Roślin* jest gatunkiem krytycznie zagrożonym wymarciem. Bardzo rzadka na opisywanym terenie – jedno stanowisko w części wschodniej.

Kruszczyk błotny

Epipactis palustris (L.) CRANTZ

Rodzina: Storzyczkowate (*Orchidaceae*)

Opis

Geofit. Roślina trwała, o kłęczach o średnicy od 1 do 4 mm, z długimi rozłogami. Kwiaty duże o średnicy około 20 mm, szeroko otwarte, zwieszane, bezwonne, na skręconych szypułkach. Warzka dwuczęściowa, biała lub blad różowa, część nasadowa o trójkątnych łatkach, część szczytowa jajowata o karbowanym brzegu, faliście pomarszczona. Kwitnie od czerwca do lipca. Owocem jest torebka.

Siedlisko

Rośnie na młakach i torfowiskach.

Właściwości

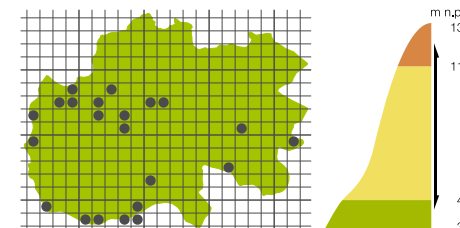
Kwiaty swym wyglądem wabią owady, które zbierają pyłkowiny. Odbywa się to w ten sposób, że owad siadając na warzce odgina swoim ciężarem jej część szczytową, a pyłkowina przykleja mu się do głowy.

Rozmieszczenie

Występuje rzadko na terenie kraju, przeważnie w części południowej. W powiecie limanowskim często na zachodzie.

Uwaga

Ochronie podlega również występujący tu kruszczyk rdzawoczerwony.

Kruszczyk szerokolistny

Epipactis helleborine (L.) CRANTZ

Rodzina: Storzyczkowate (*Orchidaceae*)

Opis

Geofit. Roślina trwała z podziemnym kłączem. Łodyga silna, prosta, od 20 do 100 cm. Liście w liczbie 3–9, jajowate do lancetowatych, ułożone spiralnie na łodydze, szerokie, długie, na szczycie ostre (dolne czasem tępe), nieco szorstkie, jasnozielone, z łukowato wygiętymi nerwami. Kwiatostan dość gęsty, wielostronny, wielokwiatowy, o długości 5 do 35 cm. Kwiaty średniej wielkości, około 15 mm średnicy, na krótkich, skręconych szypułkach. Warzka dwuczęściowa, część nasadowa wklęsła, w środku ciemnobrązowa, część szczytowa sercowata, o odgiętym w dół szczycie, cała jasnozielona. Kwitnie od czerwca do września. Owoc to torebka.

Siedlisko

Rośnie w żyznych lasach liściastych, lasach mieszanych, ale też w ubogich lasach sosnowych.

Właściwości

Wykazuje dużą zmienność, tworzy mieszańce z kruszczykiem drobnolistnym,

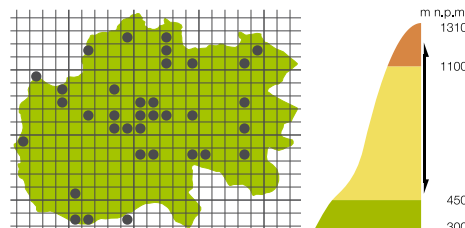
rdzawoczerwonym i sinym. Kwiaty produkują nektar o działaniu narkotycznym na zapylające go owady.

Rozmieszczenie

W Polsce jest rośliną dość pospolitą, częstszą na południu. W powiecie limanowskim występuje bardzo często na całym obszarze.

Uwaga

Ochronie podlega również występujący tu kruszczyk siny.

Kruszyna pospolita

Frangula alnus MILL.

Rodzina: Szakłakowate (*Rhamnaceae*)

Siedlisko

Rośnie w wilgotnych lasach, takich jak olszyny, olesy, bory wilgotne, ale też w borach świeżych i lasach mieszanych.

Właściwości

Kora kruszyny pospolitej jest składnikiem wielu preparatów ziołowych działających przeczyszczająco, żółciopędnie i regulujących trawienie. Owoce zjedzone w większych ilościach powodują u ludzi wymioty i silną biegunkę.

Rozmieszczenie

W Polsce występuje pospolicie na całym obszarze, rzadsza jedynie w wyższych partiach gór. W powiecie limanowskim pospolita w części północnej.

Opis

Nanofanerofit. Krzew lub drzewko od 5 do 7 m wysokości, gałązki kruche, rosnące prawie prostopadle do pędu głównego, brunatne z jasnymi cętkami przetchlinek. Kwiaty pięciokrotne, niepozorne, o zielonych płatkach, wyrastają pojedynczo lub po kilka w kątach liści. Kwitnie od czerwca do września. Owoc to okrągły pestkowiec, najpierw zielony, później czerwony, dojrzały czarny z fioletowym odcieniem.

Kukułka (Storczyk) bzowa

Dactylorhiza sambucina (L.) SOÓ

Rodzina: Storczykowate (*Orchidaceae*)

K

Opis

Geofit. Bylina o wysokości do 25 cm, o bulwach krótkich, płytko podzielonych. Łodyga wzniesiona, sztywna, w środku pusta, w górnej stronie czerwonawa lub żółta, pojawia się od połowy maja. Liście bez plam, dolne odwrotnie łopatkowate, górne lancetowate. Kwiaty o słabym zapachu, na skręconych szypułkach, występują w dwóch podstawowych odmianach barwnych: purpurowej i żółtej z czerwono nakrapianą warżką, zebrane w krótki, gęsty kwiatostan. Kwitnie od kwietnia do czerwca. Owocem jest torebka.

Siedlisko

Rośnie na ciepłych łąkach i w zaroślach, psiarach i w murawach kserotermicznych.

Właściwości

Wykazuje się zmiennością ze względu na barwę kwiatów. Może również tworzyć mieszańce z innymi storczykami, z kukułką szerokolistną, plamistą i Fuchsa.

Rozmieszczenie

Występuje na południu kraju. Według *Polskiej Czerwonej Księgi Roślin* jest gatunkiem narażonym na wyginięcie. W powiecie limanowskim jest rzadki, tylko cztery stanowiska.

Kukułka (Storczyk) Fuchsa

Dactylorhiza fuchsii (DRUCE) SOÓ

Rodzina: Storczykowate (*Orchidaceae*)

K

Opis

Geofit. Bylina o wysokości do 80 cm. Posiada mocną, pełną, czterokanciastą łodygę. Liście osadzone skrętolegle, dolne podługne, lancetowate, szerokoeliptyczne, tępo zakończone, czasem pokryte plamkami, górne obejmują łodygę. Kwiaty bezwonne, o barwie od blad różowej przez czerwoną do ciemnofioletowej z bordowym rysunkiem, zebrane w gęsty, wielokwiatowy kłos. Kwitnie w czerwcu i w lipcu. Owocem jest posiadająca bardzo dużo drobnych nasion torebka.

Siedlisko

Rośnie na wilgotnych łąkach śródleśnych, w łąkach olszowych i jesionowych, w olsach i w grądach oraz na torfowiskach.

Właściwości

Podobna jest do kukułki plamistej i do niedawna była nie odróżniana i mylona z nią.

Największe różnice dotyczą budowy kwiatu. Wykazuje dużą zmienność w obrębie gatunku, szczególnie ze względu na kolor kwiatu. Może tworzyć także mieszańce z innymi gatunkami storczyków.

Rozmieszczenie

Występuje rzadko na całym obszarze kraju. Umieszczona została na *Czerwonej liście roślin i grzybów Polski* wśród gatunków narażonych na wyginięcie. Na opisywanym terenie pojawia się niezbyt często.

Uwaga

Ochronie podlega również występująca tu kukułka krwista.

Kukułka (Storczyk) szerokolistna

Dactylorhiza majalis (RCHB.) P. F. HUNT & SUMMERH.

Rodzina: Storczykowate (*Orchidaceae*)

Opis

Geofit. Roślina trwała, z głęboko podzieloną bulwą podziemną. Łodyga wewnątrz pusta. Liście w liczbie 2–7, lancetowate. Kwiatostan wielokwiatowy, gęsty. Przyśladki kwiatowe lancetowate, ostre, długości około 25 mm. Warżka głęboko trójkątkowa z ciemnym rysunkiem (linie i plamki), czerwona do fioletowej, ostroga prosta. Kwitnie od maja do czerwca. Owocem jest torebka zawierająca małe i liczne nasiona.

Siedlisko

Rośnie na żyznych wilgotnych łąkach i torfowiskach.

Właściwości

Jest najpospolitszym storczykiem w Polsce. Może tworzyć mieszańce z wieloma gatunkami z rodziny storczykowatych.

Rozmieszczenie

Występuje na terenie całego kraju, częściej na południu. Pospolity również na opisywanym terenie.

Uwaga

Ochronie podlega również występująca tu kukułka plamista.

Liczydło górskie

Streptopus amplexifolius (L.) DC.

Rodzina: Liliowate (*Liliaceae*)

Właściwości

Owoce i pędy liczydła górskiego mogą być spożywane na surowo lub ugotowane, jednak w dużych ilościach owoce działają przeczyszczająco. Jest rośliną wykazującą działanie ogólnie wzmacniające.

Rozmieszczenie

Występuje w południowej Polsce, głównie w Sudetach i Karpatach. Na opisywanym terenie występuje niezbyt często, w zachodniej części – najwięcej stanowisk znajduje się w Gorcach.

Opis

Geofit. Bylina z czołgającym się kłęczem, z którego wyrasta zwieszająca się zwykle w górnej części, rozgałęziona łodyga. Łodyga tej rośliny osiąga 1 m wysokości i załamuje się w sposób zygzakowaty. Jest kanciasta i przeważnie naga. Liście podłużnie jajowate, unerwione równoległe, siedzące, obejmują łodygę sercowatą nasadą, ułożone skrętolegle. Kwiaty z wierzchu zielonawe, dzwinkowate, pojedyncze lub po dwa na kolankowato zgiętych, skręconych szypułkach przyrośniętych od spodu do liści. Kwitnie w czerwcu. Owocem jest czerwona jagoda z licznymi nasionami.

Siedlisko

Rośnie w lasach i zaroślach, borach świerkowych i jodłowych, grądach i łąkach.

Lilia złotogłów

Lilium martagon L.

Rodzina: Liliowate (*Liliaceae*)

Opis

Geofit. Roślina wieloletnia o jajowatej, żółtej cebuli, z której wyrasta pojedynczy zielony pęd, o wysokości od 40 do 150 cm. Kwiatostan typu grona, na szczycie pędu, od trzech do kilkunastokwiatowy. Kwiaty okazałe, pachnące, zwieszane, osadzone na długich przegiętych szypułkach. Płatki o długości 3 do 4 cm, szerokości 1 cm, mięsiste, gładkie i śliskie. Kwitnie od czerwca do lipca. Owocem jest duża, trójkątnokulista torebka.

Siedlisko

Rośnie w widnych lasach liściastych, grądach, ciepłolubnej buczynie, w zaroślach, w górach na polanach.

Właściwości

Roślina lecznicza. Kwiaty zapylane są przez motyle długotrąbkowe – zawisaki. Znana jest z wielu odmian i mieszańców, które należą do najpiękniejszych bylin.

Rozmieszczenie

W Polsce występuje rzadko, częściej spo-

tykana jest w Sudetach i Karpatach. Na opisywanym terenie występuje często.

Uwaga

Ochronie podlega również występująca tu lilia bulwkowata.

Listera jajowata

Listera ovata (L.) R. BR

Rodzina: Storzyczkowate (*Orchidaceae*)

Opis

Geofit. Roślina trwała. Kłęcz grube z licznymi korzeniami. Pęd o wysokości od 15 do 80 cm, zielony do brudnobrązowego, u jego podstawy dwa duże płaskie liście, długości 5 do 15 cm i szerokości 3 do 9 cm, eliptycznolancetowate do jajowato-lancetowatych, zielone, na szczycie zaostrome (rzadziej nieco tępe). Kwiatostan wielokwiatowy, luźny, długości 7 do 25 cm. Przysadki kwiatowe jajowate, błoniaste, bladozielone. Kwiaty małe, niepozorne, nieco stulone, jasnozielone. Warzka długa od 5 do 10 mm, rozcięta do połowy na dwie łatki boczne. Płatek górny zewnętrzny jajowaty, pozostałe płatki lancetowate. Kwitnie od końca maja do lipca. Owocem jest rozdęta, jajowata torebka zawierająca liczne, drobne nasiona.

Siedlisko

Rośnie na podmokłych łąkach oraz w lasach olszowych.

Właściwości

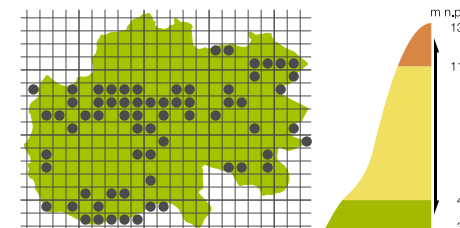
Kwiaty z nektarem zapylane są przez błonkówek i chrząszcze.

Rozmieszczenie

Występuje na obszarze całego kraju, częstsza w górach. Pospolita w powiecie limanowskim.

Uwaga

Ochronie podlega również występująca tu listera sercowata.

Mieczyk dachówkowaty

Gladiolus imbricatus L.

Rodzina: Kosaćcowate (*Iridaceae*)

Opis

Geofit. Roślina wieloletnia, z kulistą bulwą okrytą resztkami pochw liściowych. Pęd o wysokości 30 do 60 cm, z dwoma lub trzema liśćmi. Liście proste, długie i lancetowate (mieczowate), na szczycie stępione, pochwiaste. Kwiatostan gęsty, jednostronny, od 4 do 10-kwiatowy. Kwiaty grzbieciste, purpurowoliliowe, o średnicy 2,5 cm. Płatki okwiatu zrosnięte w dole w krótką odgiętą rurkę, górne płatki szersze, dolne węższe z listkiem środkowym dłuższym od bezpośrednio mu przyległych (okwiat niesymetryczny – grzbiecisty). Kwitnie od czerwca do lipca. Owocem jest trójkanciasta torebka z licznymi, oskrzydłonymi nasionami.

Siedlisko

Rośnie na wilgotnych łąkach i w wilgotnych zaroślach, w górach często na podmokłych polach.

Właściwości

Jako roślina ozdobna jest czasem uprawiany w ogrodach. Znane i powszechnie

uprawiane mieczyki pochodzą z krzyżówek i odmian innych gatunków.

Rozmieszczenie

Występuje w całym kraju. W powiecie limanowskim jest pospolity.

Miodownik melisowaty (M. wielkokwiatowy)

Melittis melissophyllum L.

Rodzina: Wargowe (*Lamiaceae*)

wa kłapa wargi dolnej fioletowopurpurowa. Kwitnie od maja do czerwca.

Siedlisko

Rośnie w lasach liściastych i zaroślach, na glebach żyznych, bogatych w węglan wapnia.

Właściwości

Uprawiany bywa w ogrodach jako roślina ozdobna. Używany jest również w medycynie ludowej.

Rozmieszczenie

W Polsce przebiega północna granica zasięgu występowania. Występuje często na południu i na wschodzie. Na opisywanym terenie jest rośliną bardzo rzadką.

Opis

Hemikryptofit. Bylina o silnym cytrynowym zapachu, o wysokości 30 do 80 cm. Łodyga pojedyncza, czterokanciasta, górą sztywno owłosiona. Liście duże, szeroko-eliptyczne lub jajowate, na brzegu grubo karbowane lub piłkowane. Kwiaty zebrane po 2 do 5 w nibykółkach, umieszczone w kątach liści górnych i środkowych, na owłosionych szypułkach. Kielich szeroko dzwonkowy, owłosiony. Korona dwuwargowa, w dole zrosła w długą rurkę, blade białozółtawe z ciemnoróżowymi plamkami, nieco biało owłosiona, środkowo-

Naparstnica zwyczajna

Digitalis grandiflora MILL.

Rodzina: Trędownikowate (*Scrophulariaceae*)

Opis

Hemikryptofit. Roślina wieloletnia o łodydze pojedynczej, o wysokości od 30 do 120 cm. Liście w zarysie lancetowate lub jajowatolancetowate, z wierzchu gładkie, pod spodem na nerwach i na brzegu orzęsione, na brzegu nieregularnie piłkowane. Liście dolne ogonkowe, środkowe i górne siedzące. Działki kielicha wąsko lancetowate. Korona kwiatowa o średnicy 15–20 mm, długości 3 do 4 cm, szeroko dzwonkowata (przypominająca naparstek), jasnożółta, wewnątrz z brunatnymi plamkami, na zewnątrz delikatnie owłosiona. Kwitnie od czerwca do lipca. Owocem jest pokryta gruczołami jajowata torebka.

Siedlisko

Rośnie w widnych lasach, zaroślach, na zrębach i piargach, na brzegach lasów.

Właściwości

Naparstnica zwyczajna bywa czasem sadzona w ogrodach, jest rośliną trującą a zarazem leczniczą. Podobnie jak często sadzona w naszych ogrodach naparstnica purpurowa, zawiera silnie działające na człowieka glikozydy nasercowe, szeroko stosowane w chorobach serca.

Rozmieszczenie

W Polsce spotkać ją można na całym obszarze kraju. W powiecie limanowskim jest gatunkiem częstym.

Obrazki alpejskie

Arum alpinum SCHOTT & KOTSCHY

Rodzina: Obrazkowate (*Araceae*)

Siedlisko

Rośnie w lasach grądowych, rzadziej w buczynie i lasach łęgowych. Występuje w miejscach cienistych i wilgotnych.

Właściwości

Roślina trująca. Zapyłana jest przez owady, głównie muchy, które zwabiane są wydzielanym przez kwiat zapachem moczu. Zsuwając się po gładkiej pochwie na dno z nektarem wpadają w pułapkę. Po zapyleniu owady są uwalniane.

Rozmieszczenie

W Polsce rośnie w południowej części kraju. W powiecie limanowskim występuje rzadko – trzy stanowiska w części północno-wschodniej.

Opis

Geofit. Bylina o wysokości do 50 cm, posiadająca bulwiaste, spłaszczone kłącze, z którego wyrastają długoogonkowe liście o blaszce strzałkowej, pozbawione płam. Kwiaty rozdzielnopłciowe, drobne, bez okwiatu, skupione w maczugowatą kolbę, która jest otoczona zielonkawą pochwą, zwiniętą w dole tułkowato. Kwitnie w okresie od kwietnia do maja. Owocem jest czerwona jagoda.

Omieg górski

Doronicum austriacum JACQ.

Rodzina: Złożone (*Asteraceae*)

Opis

Hemikryptofit. Okazala bylina dorastająca do 150 cm wysokości. Łodyga pojedyncza lub rozgałęziona, z pojedynczymi koszyczkami na szczytach gałązek. Dolne liście sercowate, ogonkowe, z uszkami w nasadzie. Środkowe większe, siedzące, najwyższe jajowato wydłużone, obejmujące łodygę swoją nasadą. Koszyczki zebrane w podbaldachowaty kwiatostan. Kwiaty na brzegu koszyczka jasnożółte, języczkowe. Wewnątrz koszyczka kwiaty ciemniejsze, rurkowate, obupłciowe. Kwitnie od czerwca do sierpnia. Owocami są niełupki, z puchem kielichowym wykształconym tylko u owoców powstałych z kwiatów rurkowatych.

Siedlisko

Rośnie w ziołoroślach i lasach łęgowych, w miejscach wilgotnych, często nad potokami, na różnych rodzajach podłożu.

Właściwości

Wzrost i wygląd zewnętrzny rośliny zależy od wysokości nad poziomem morza i związanymi z tym warunkami życia. Najbujniej rozwijają się osobniki na niższych wysokościach. Roślina uprawiana czasem w ogrodach naturalistycznych.

Rozmieszczenie

Występuje w południowej części kraju, głównie w Sudetach i Karpatach. Często na opisywanym terenie; w wyższych położeniach, głównie w Gorcach.

Orlik pospolity

Aquilegia vulgaris L.

Rodzina: Jaskrowate (*Ranunculaceae*)

Opis

Hemikryptofit. Bylina posiadająca prostą, w górze rozgałęzioną łodygę o wysokości do 80 cm. Liście odziomkowe długoogonkowe, podwójnie trójścienne, o odcinkach trójklapowych, karbowane. Kwiaty zwisające, osadzone są na długich szypułkach, z charakterystyczną dla orlików hakowato zagiętą ostrogą, przeważnie ciemnofioletowe. Kwitnie od maja do lipca. Owocem jest mieszek z dzióbkiem, zawierający czarne i lśniące nasiona.

Siedlisko

Rośnie w widnych lasach liściastych i niezbyt wilgotnych zaroślach. Dobrze czuje się na glebach żyznych. Lubi stanowiska półcieniste lub słoneczne.

Właściwości

Cała roślina jest lekko trująca. Dawniej ziele orlika było wykorzystywane w lecznictwie ludowym, obecnie tylko w homeopatii. Jest naturalnym repelentem, skutecznie odstrasza ślimaki od obgryzania roślin rosnących w jego sąsiedztwie.

Rozmieszczenie

W stanie dzikim jest niezbyt pospolity. Rośnie na rozproszonych stanowiskach zarówno na niżu, jak i w górach. Bardzo częsty na terenie powiatu limanowskiego.

Ozorka zielona

Coeloglossum viride (L.) HARTM.

Rodzina: Storzyczkowate (*Orchidaceae*)

Opis

Geofit. Roślina trwała o wysokości do 30 cm. Z dwóch palczasto rozgałęzionych bulw wyrasta mocna, ulistniona łodyga. Liście dolne jajowate lub szerokolance-towate, wyższe lancetowate. Kwiatostan luźny, utworzony z kilku do kilkunastu kwiatów. Kwiaty siedzące w kątach lancetowatych przysadek, drobne, barwy zielonej. Warzka silnie odgięta, żółtozielona, brzegiem czerwonawa, języczkowata, na szczycie wygięta, z krótką ostrogą. Kwitnie od maja do lipca. Owocem jest beczułkowato rozdęta torebka.

Siedlisko

Rośnie na psiarach i na łąkach kośnych, rzadko na młakach i w lasach.

Właściwości

Nazwa rodzaju nawiązuje do kształtu warzki. Może wykazywać zmienność i tworzyć mieszańce z gólką długoostrogową i kukułką plamistą.

Rozmieszczenie

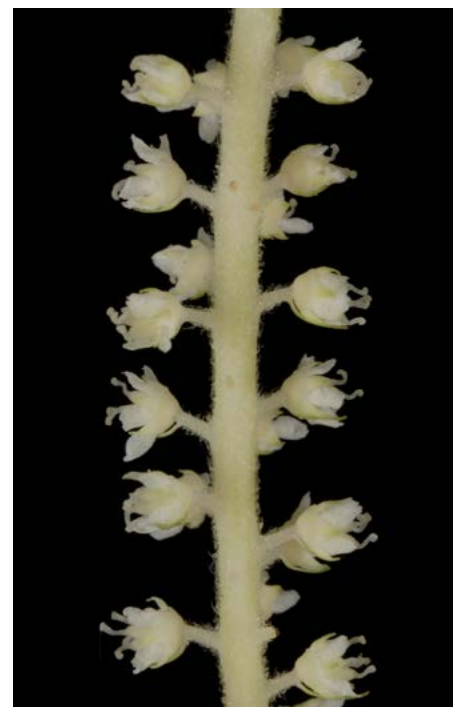
Występuje na południu kraju, przede wszystkim w Karpatach i Sudetach, na północy – szczególnie na Pojezierzu Mazurskim. Umieszczona na *Czerwonej liście roślin i grzybów Polski* w grupie gatunków zagrożonych wyginięciem. Na opisywanym terenie jest gatunkiem niezbyt częstym – najwięcej stanowisk znajduje się w Gorcach.

Parzydło leśne

Aruncus sylvestris KOSTEL.

Rodzina: Różowate (*Rosaceae*)

Opis

Hemikryptofit. Bylina dwupienna o zdrewniałym, rozgałęzionym kłęczu. Łodyga wzniesiona, o wysokości do 2 m. Liście dwu lub trzykrotnie pierzasto złożone, bardzo duże, dolne o długim ogonku. Listki jajowate lub podłużnie jajowate, na brzegu podwójnie głęboko piłkowane. Kwiaty zebrane są w wiechowate kwiatostany. Roślina dwupienna. Kwiatostan męski o gałązkach gęstkwiatowych, z białokremowymi płatkami korony i licznymi pręcikami. Kwiaty żeńskie w kwiatostanach luźniejszych, mniejsze, z nagimi słupkami

oraz krótkimi płonnymi pręcikami, białe. Kwitnie w czerwcu. Owocem są drobne, brunatne mieszki.

Siedlisko

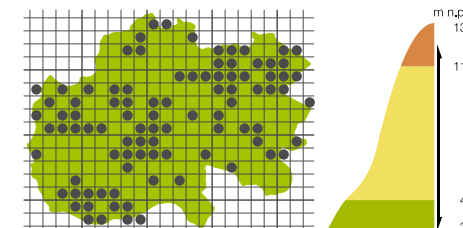
Rośnie w lasach górskich, na cienistych stromych zboczach i wzdłuż potoków.

Właściwości

Roślina trująca. Uprawiana jako ozdobna w grupach i na rabatach. Stosowana także jako duża roślina okrywowa pod drzewami, w miejscach półcienistych i cienistych.

Rozmieszczenie

W Polsce roślina pospolita w Sudetach i Karpatach. Na opisywanym obszarze występuje pospolicie.

Pełnik europejski

Trollius europaeus L.

Rodzina: Jaskrowate (*Ranunculaceae*)

■ Siedlisko

Rośnie na wilgotnych łąkach, na glebach próchnicznych.

■ Właściwości

Roślina trująca. Jako roślina ozdobna jest często sadzona w ogrodach i parkach. Na wielu stanowiskach naturalnych został znacznie wytrzebiony.

■ Rozmieszczenie

W Polsce występuje w rozproszonych stanowiskach. Na opisywanym obszarze niezbyt częsty.

■ Uwaga

Ochronie podlega również występujący tu pełnik alpejski.

■ Opis

Hemikryptofit. Roślina wieloletnia tworząca kilkupędowe kępy. Łodygi wzniesione o wysokości 30 do 60 cm, dołem gałęziste. Liście w zarysie dłoniaste, pięciopielne, o odcinkach wcinano ząbkowanych. Kwiaty pojedyncze na szczytach łodyg, duże, kuliste, o średnicy 2 do 3 cm, złożone, błyszczące, przypominające kształtem różyczkę. Kwitnie od maja do czerwca. Owoce zebrane w wielomieszek, poszczególne mieszki są wielonasienne.

Perłówka siedmiogrodzka

Melica transsilvanica SCHUR

Rodzina: Trawy (*Poaceae*)

■ Opis

Hemikryptofit. Bylina o łodygach wyprostowanych, łukowato wygiętych, wysokości do 90 cm. Tworzy kępy. Liście zwinięte, ciemnozielone, miętko owłosione. Pochwy dolnych liści nagie. Na szczycie łodygi kwiatostan w postaci zwykle jednostronnej, kłosokształtnej wiechy. Kwitnie od czerwca do lipca. Owocem jest ziarniak.

■ Siedlisko

Rośnie w miejscach suchych i słonecznych, na kamienistych zboczach i murawach naskalnych.

■ Właściwości

Jako roślina ozdobna jest rzadko sadzona w ogrodach skalnych i naturalistycznych. Kwiatostany, zarówno świeże jak i suszone, są doskonałe do stosowania w bukietarstwie. Roślina wiatropylna, rozsiewana przy udziale wiatru. Może tworzyć mieszańce z perłówką orzęsioną.

■ Rozmieszczenie

Występuje na nielicznych stanowiskach w południowej części kraju. Umieszczona na *Czerwonej liście roślin i grzybów Polski* w grupie gatunków rzadkich, potencjalnie zagrożonych. W powiecie limanowskim jest rośliną bardzo rzadką, tylko jedno stanowisko na południu.

Pierwiosnek (Pierwiosnka) wyniosły

Primula elatior (L.) HILL

Rodzina: Pierwiosnkowate (*Primulaceae*)

Opis

Hemikryptofit. Bylina o wysokości do 40 cm. Liście zebrane w przyziemną różyczkę, ze środka której wyrasta łodyga kwiatowa. Liście jajowate lub eliptyczne, od całobrzegich do ząbkowanych, pomarszczone, przechodzące w oskrzydłony ogonek. Łodyga kwiatowa bezlistna. Na szczycie baldaszkowaty kwiatostan składający się z kilku do kilkunastu kwiatów. Kwiaty żółte, wonne, 5-krotne, umieszczone na owłosionych szypułkach. Kwitnie od marca do maja. Owocem jest podłużna torebka.

Siedlisko

Rośnie w lasach liściastych, na łąkach i w ziołoroślach.

Właściwości

Roślina ozdobna uprawiana w wielu odmianach w ogrodach, szczególnie w ogródkach skalnych. Tworzy mieszańce z pierwiosnkiem lekarskim i bezłodygowym. Wykazuje zarówno właściwości lecznicze jak i trujące.

Rozmieszczenie

Występuje w południowej części kraju. Na opisywanym terenie jest gatunkiem pospolitym.

Uwaga

Ochronie podlega również występujący tu pierwiosnek lekarski.

Podkolan biały

Platanthera bifolia (L.) RICH.

Rodzina: Storzyczkowate (*Orchidaceae*)

Opis

Geofit. Roślina wieloletnia, z podziemnymi bulwami. Łodyga prosto wzniesiona, o wysokości 15 do 70 cm, naga, zielona. Liście odziomkowe zwykle dwa u podstawy pędu, naprzeciwległe, odwrotnie jajowate, o długości 7 do 25 cm, szerokości 2 do 6 cm, na szczycie tępe, soczycie zielone. Ponad nimi nieliczne brązowe liście łuskowate. Kwiatostan wielokwiatowy, luźny, 7 do 25 cm długości. Kwiaty białe do zielonawobiałych. Ostroga cienka i bardzo długa – do 4 cm. Kwitnie od maja do końca lipca.

Siedlisko

Rośnie w widnych lasach, zaroślach i na polanach.

Właściwości

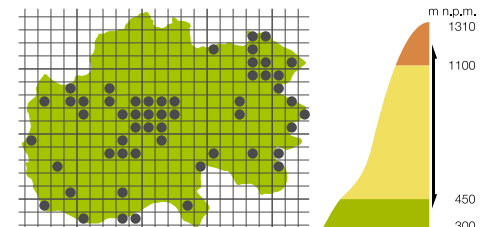
Kwiaty podkolan białego intensywnie pachną jaśminem i zawierają w długiej ostrodze nektar. Zapylane są wieczorem i w nocy przez ćmy.

Rozmieszczenie

Występuje na obszarze całego kraju, częściej na południowym-wschodzie. Gatunek pospolity w powiecie limanowskim.

Uwaga

Ochronie podlega również występujący tu podkolan zielonawy.

Pokrzyk wilcza jagoda

Atropa belladonna L.

Rodzina: Psiankowate (*Solanaceae*)

Opis

Hemikryptofit. Bylina o grubym kłęczu i wysokiej do 2 m, gałęzistej łodydze. Liście na ogonkach jajowate lub eliptyczne, zaokrąglone, na łodygach u dołu skrętoległe, wyżej naprzeciwległe, z których jeden jest zawsze większy a drugi mniejszy. Kwiaty pojedyncze w kątach liści, zwisające, dzwonkowate, koloru brudnofioletowego. Kwitnie od czerwca do lipca. Owocem jest kulista wielonasienna jagoda.

Siedlisko

Rośnie w zaroślach, lasach bukowych i na zrębach. Preferuje miejsca wilgotne i zacienione.

Właściwości

Wszystkie organy rośliny są trujące, przy czym największe stężenia trujących alkaloidów znajdują się w korzeniach i owocach. Jej jagody służyły niegdyś do trucia wilków, stąd nazwa wilcza jagoda. W okresie średniowiecza były przypadki zabijania nimi skazańców. W ziołarstwie jako surowiec stosuje się owoce.

Rozmieszczenie

W Polsce występuje głównie w południowej części kraju, jest rośliną rzadką. Niezbyt częsty na opisywanym terenie; dziewięć stanowisk.

Pomocnik baldaszkowy

Chimaphila umbellata (L.) W. P. C. BARTON

Rodzina: Gruszyczkowate (*Pyrolaceae*)

Opis

Chamefit. Zimozielona krzewinka z długimi, rozgałęzionymi rozłogami, o wysokości do 25 cm. Łodyga wzniesiona, kanciasta, gruczołkowato owłosiona, ulistniona jedynie w dolnej części. Liście ciemnozielone o klinowatej nasadzie, skórzaste i nagie, po górnej stronie lśniące, o brzegach lekko podwiniętych i piłkowanych. Kwiaty białoróżowe, zwisające, spodem lekko gruczołkowato owłosione, zebrane w baldachogrona. Kwitnie od czerwca do lipca. Owocem jest biała, delikatnie owłosiona, wypełniona licznymi drobnymi nasionami torebka.

Siedlisko

Rośnie w suchych lasach, zwłaszcza w świeżych borach sosnowych oraz w borach mieszanych.

Właściwości

Roślina lecznicza pozyskiwana dla potrzeb przemysłu farmaceutycznego. W medycynie ludowej stosowany był w celu podtrzymania ciąży i do leczenia tak zwanych podzwignięć.

Rozmieszczenie

W Polsce rozpowszechniony jest w części niżowej, w górach rzadki. Najczęściej spotykany jest na Pojezierzu Mazurskim, na Wyżynie Lubelskiej i Małopolskiej, nad dolną Wisłą i Odrą. W powiecie limanowskim rzadki; jedynie trzy stanowiska.

Porzeczka czarna

Ribes nigrum L.

Rodzina: Agrestowate (*Grossulariaceae*)

Opis

Nanofanerofit. Krzew osiągający wysokość do 2 metrów. Posiada wzniesione, grube i sztywne pędy, które mogą również pokładać się po ziemi. Liście 3-5 kłapowe, w nasadzie ucięte lub sercowate, nierówno podwójnie piłkowane, nagie, na dolnej stronie z żółtymi gruczołkami, które wydzielają silny zapach. Kwiaty niepozorne, zielonkawe lub czerwono-białe, dzwonkowate, na szypułkach, tworzą zwisające, łukowato wygięte groniaste kwiatostany. Kwitnie w kwietniu. Owocem jest kulista czarna jagoda.

Siedlisko

Rośnie w wilgotnych lub podmokłych lasach, olsach, łągach i podmokłych łąkach, najczęściej na glebach żyznych.

Właściwości

Roślina lecznicza, surowcem są owoce i liście, które mają właściwości przeciwzapalne, moczopędne i napotne. Z owoców, bogatych w witaminę C i kwasy organiczne, wyrabia się dżemy, soki i wino.

Rozmieszczenie

Występuje niemal na całym niżu i w pasie wyżyn, rzadka w niższych położeniach górskich. W powiecie limanowskim jest rośliną rzadką, trzy stanowiska na północnym-wschodzie.

Przytulia (Marzanka) wonna

Galium odoratum (L.) SCOP.

Rodzina: Marzanowate (*Rubiaceae*)

Opis

Geofit. Roślina wieloletnia, o wysokości 15 do 30 cm, z cienkimi, pełzającymi, gałęzistymi kłęczkami. Łodyga czterokanciasta, prosto wzniesiona, naga. Liście cienkie, ciemnozielone, zebrane po osiem w okółkach, dolne odwrotnie jajowate, górne lancetowate, na szczycie ostro zakończone, o długości 25 do 55 mm, na brzegach i spodzie z drobnymi szczecinkami. Kwiatostan luźny, szczytowy, kilkunastokwiatowy. Kwiaty promieniste, kielich niewyraźny, korona biała, zrostopłatkowa, dzwonkowata, górą rozcięta na cztery łatki. Kwitnie od kwietnia do czerwca. Owocem jest rozłupka.

Siedlisko

Rośnie w cienistych lasach liściastych, na glebach żyznych i próchnicznych.

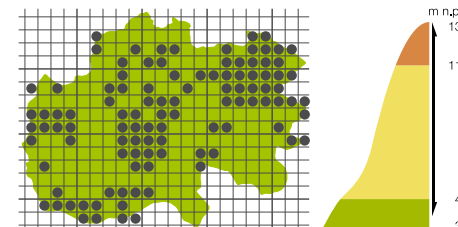
Właściwości

Wysuszone rośliny wydzielają przyjemny zapach kumaryny (zapach siana). Jest rośliną uprawianą w leśnych częściach parków i ogrodów, do okrywania cienistych

miejsc. Marzanka wonna jest znaną od dawna rośliną leczniczą, napary z jej ziela stosuje się w zaburzeniach krążenia obwodowego i w nerwicach wegetatywnych. Zażywana w większych dawkach i przez długi czas działa niekorzystnie, dlatego też nie należy używać jej do aromatyzowania produktów spożywczych.

Rozmieszczenie

Występuje dość pospolicie w całym kraju. Na opisywanym obszarze jest rośliną pospolitą.

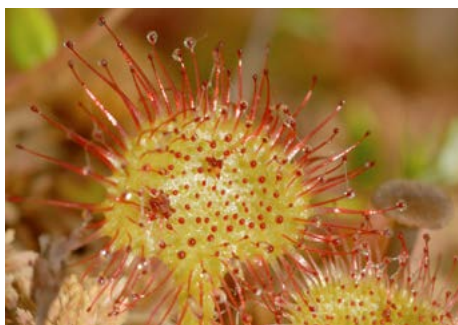

Rosiczka okrągłolistna

Drosera rotundifolia L.

Rodzina: Rosiczkowate (*Droseraceae*)

■ Opis

Hemikryptofit. Roślina drobna, wieloletnia, o wysokości 6 do 25 cm. Łodyżki kwiatowe od jednej do kilku, bezlistne, gładkie, prosto wzniesione, czerwono nabiegłe, kilkakrotnie dłuższe od liści. Liście liczne, tworzą różyczkę. Blaszka liściowa prawie okrągła o średnicy około 6 mm, nagle zwężona w ogonek, na górnej powierzchni i na brzegu pokryta licznymi czerwonymi gruczołami (roślina owadożerna). Kwiaty drobne, dość liczne. Płatki korony białe, dłuższe od działek. Kwitnie od czerwca do sierpnia. Owoc to trzykomorowa torebka.

■ Siedlisko

Rośnie na torfowiskach wysokich, rzadziej niskich.

■ Właściwości

Roślina lecznicza, owadożerna. Wabi swoje ofiary blyszczącymi kroplami słodkiej cieczy, które są wydzielane na szczytach włosków gruczołowych porastających liście. Owad wchodzi na liść i zostaje unieruchomiony przez lepłą substancję.

■ Rozmieszczenie

Występuje pospolicie na torfowiskach w całym kraju. W powiecie limanowskim występuje niezbyt często.

Róża francuska

Rosa gallica L.

Rodzina: Różowate (*Rosaceae*)

■ Opis

Nanofanerofit. Niewielki krzew o wysokości 30-50 cm, w zwartym otoczeniu nawet do 1 metra. Posiada wiotkie pędy, pokryte nierównymi zakrzywionymi kolcami, kolcami igłowatymi i gruczołowatymi szczecinkami. Liście złożone ze sztywnych, skórzastych, z wierzchu połyskujących listków. Kwiaty wonne, różowe lub purpurowe. Kwitnie w maju i w czerwcu. Czerwony, kulistopodłużny, pozorny owoc powstaje ze zrosniętego dna kwiatowego, zawiera dużą liczbę niełupek.

■ Siedlisko

Rośnie w ciepłych, nasłonecznionych miejscach, na pograniczu muraw i zarośli, na obrzeżach widnych lasów dębowych, na miedzach i skarpach.

■ Właściwości

Roślina lecznicza o właściwościach podobnych do róży dzikiej. Jej liczne odmiany i mieszańce stanowią grupę zwaną różami francuskimi i są często sadzone w parkach i ogrodach.

■ Rozmieszczenie

Występuje na południu kraju, najczęściej spotykana w pasie wyżyn. Umieszczona na *Czerwonej liście roślin i grzybów Polski* w grupie gatunków narażonych na wyginiecie. Według *Polskiej Czerwonej Księgi Roślin* jest gatunkiem zagrożonym wyginieciem. Na opisywanym terenie pojawia się rzadko; dwa stanowiska w części wschodniej.

Skalnica gronkowa

Saxifraga paniculata MILL.

Rodzina: Skalnicowate (*Saxifragaceae*)

■ Opis

Chamefit. Bylina tworząca zbite, przyziemne kępy. Łodyga wzniesiona, słabo ulistniona, osiąga wysokość do 40 cm. Liście grube, owalne i wydłużone, o brzegach drobno piłkowanych i orzęsionych, tworzą przy ziemi zbitą różyczkę. Liście na łodydze kwiatostanowej naprzemianległe, mniejsze i bardziej wydłużone. Kwiaty białe, wewnątrz zielonawe, zebrane na szczycie pędu w wiechę lub podbaldach. Kwitnie od czerwca do lipca. Bardzo lekkie, wysypujące się przy drobnych nawet drganiach lub podmuchach wiatru nasiona, zebrane są w mieszkach.

■ Siedlisko

Rośnie głównie wśród skał i na niskich murawach.

■ Właściwości

Gatunek uprawiany jest jako roślina ozdobna w alpinariach, gdzie dobrze rośnie w szczelinach skał i na murkach.

■ Rozmieszczenie

Występuje na południu kraju, głównie w Karpatach. W powiecie limanowskim jest rośliną bardzo rzadką – jedno stanowisko w Gorcach.

Storczyca kulista

Traunsteinera globosa (L.) RCHB.

Rodzina: Storczykowate (*Orchidaceae*)

■ Opis

Geofit. Bylina o wysokości do 50 cm. Posiada bulwy z licznymi korzeniami, z których wyrasta wzniesiona, w górze fioletowo nabiegła łodyga. Liście umieszczone skrętolegle, siedzące, lancetowate. Kwiaty wonne, różowe lub jasnofioletowe, drobne, wyrastające w kątach lancetowatych przysadek, zebrane w gęsty, początkowo stożkowy, później kulisty kwiatostan. Kwitnie od maja do lipca. Owoc ma postać torebki.

■ Siedlisko

Rośnie na murawach wysokogórskich, na łąkach oraz bliźniczyskach.

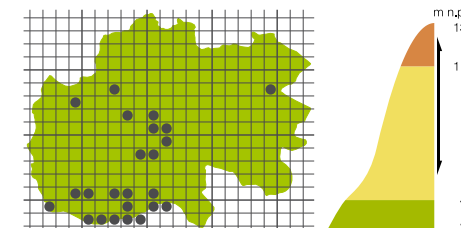
■ Właściwości

Łacińska nazwa rodzajowa nadana została dla uczczenia zasług, żyjącego w XIX wieku, znawcy flory Tyrolu, austriackiego farmaceuty Josepha Traunsteinera. Nazwa gatunkowa, zarówno polska jak i łacińska, nawiązuje do kulistego kształtu kwiatostanu.

■ Rozmieszczenie

Występuje na południu kraju, głównie w Karpatach i Sudetach. W powiecie limanowskim spotykana jest często w części zachodniej.

Storczyk męski

Orchis mascula (L.) L.

Rodzina: Storczykowate (*Orchidaceae*)

■ Siedlisko

Rośnie na murawach kserotermicznych, na łąkach, bliźniczyskach i na obrzeżach lasów liściastych.

■ Właściwości

W krajach arabskich zbierane są bulwy służące do wytwarzania specyfiku rozgrzewającego i wzmagającego popęd płciowy.

■ Rozmieszczenie

Występuje głównie na południu kraju, na północy bardzo rzadki. Na opisywanym terenie jest gatunkiem bardzo częstym.

■ Uwaga

Ochronie podlega również występujący tu storczyk samczy.

■ Opis

Geofit. Bylina o wysokości do 50 cm. Posiada dwie kuliste bulwy i liczne korzenie. Łodyga mocna, wzniesiona, fioletowo nabiegła w górnej części. Liście skupione u nasady łodygi, siedzące, równowąskie, na szczycie stępione, z wyjątkiem najwyższego zastrzonego, w nasadzie czerwono lub fioletowo nakrapiane. Kwiatostan dość gęsty, walcowaty, licznokwiatowy. Kwiaty różowe do czerwono-fioletowych, wyrastają w kątach czerwono lub fioletowo zabarwionych przysadek. Kwitnie w maju i w czerwcu. Owocem jest torebka.

Storzan bezlistny

Epipogium aphyllum SW.

Rodzina: Storczykowate (*Orchidaceae*)

■ Rozmieszczenie

Występuje rzadko na południu kraju, na niżu jest bardzo rzadki. Na *Czerwonej liście roślin i grzybów Polski* umieszczony w grupie gatunków wymierających. Według *Polskiej Czerwonej Księgi Roślin* jest krytycznie zagrożony. W powiecie limanowskim jest bardzo rzadki; jedno stanowisko w Gorcach.

■ Opis

Geofit. Bylina koloru jasnobrązowego, o wysokości do 30 cm. Posiada płozące się, pokryte łuskami, rozgałęzione w długie rozłogi kłącze. Łodyga mięsista, u nasady nieco zgrubiała, czasem z czerwonymi smugami, zaopatrzona w kilka pochwiastych łusek. Kwiaty rozwarte, zwisające na szypułkach, wyrastają z kątów przezroczystych przysadek, zebrane w liczbie 2-5 w luźny kwiatostan. Kwitnie w lipcu i w sierpniu. Owocem jest torebka.

■ Siedlisko

Rośnie w borach świerkowych i jodłowych oraz w buczynach.

■ Właściwości

Pasożyt, substancje pokarmowe pobiera z grzybów. Nie posiada chlorofilu i nie przeprowadza procesu fotosyntezy.

Szafran spiski

Crocus scepusiensis (REHMANN & WOŁ.) BORBÁS

Rodzina: Kosaćcowate (*Iridaceae*)

Opis

Geofit. Bylina o wysokości do 20 cm. Posiada kulistą bulwę, z której wyrasta jeden duży, fioletowoliliowy, czasem biały kwiat. Kwiat objęty białą błoniastą podsadką, zrosnięty dołem w długą rurkę, nie podzielony na kielich i koronę. Liście odziomkowe, wąskolancetowate, błyszczące, ciemnozielone. Kwitnie w marcu i kwietniu. Owocem jest zawierająca żółta nasiona torebka.

Siedlisko

Rośnie na łąkach kośnych i na halach.

Właściwości

Čzęsto w czasie kwitnienia krokusów spada śnieg. Wówczas niezapylone kwiaty związają się ciasno w paki i rozwijają ponownie, gdy śnieg stopnieje. Mogą również przebić śnieg wytwarzanym ciepłem i zakwitnąć w śniegu. Zapylone kwiaty po zasypaniu śniegiem giną, ale zalążki w zalążni rozwijają się i dojrzewają w nasiona, które rozsiewane są później przez mrówki.

Rozmieszczenie

Występuje w Karpatach. Na opisywanym terenie spotykany jest często na zachodzie.

Śnieżyczka przebiśnieg

Galanthus nivalis L.

Rodzina: Amarylkowate (*Amaryllidaceae*)

Siedlisko

Rośnie w lasach liściastych i zaroślach, a w górach również na polanach.

Opis

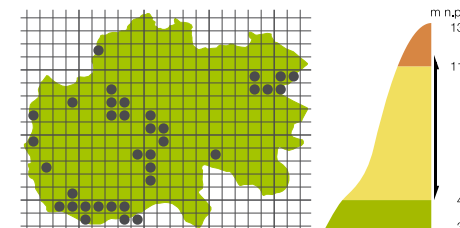
Geofit. Roślina wieloletnia, wysoka do 20 cm, tworzy podziemną jajowatą lub kulistą cebulkę, osłoniętą brunatnymi okrywkami zeszłorocznych liści. Z cebulki wyrastają dwa odziomkowe liście, równowąskie, sinozielone, z dwoma podłużnymi zgrubieniami na grzbiecie, długie do 20 cm (zwykle krótsze od głąbika) i szerokie na około 0,6 cm. Łodyga (głąbik) jednokwiatowa, dłuższa od liści. Kwiat o podwójnym, nierównym, trójlistkowym okwiecie, podparty dwoma zrosniętymi podsadkami. Działki okwiatu białe, zewnętrzne podłużnie eliptyczne, na szczycie zaokrąglone, a działki wewnętrzne znacznie krótsze, na szczycie wycięte i zielonkawo znaczone. Kwitnie zaraz po zejściu śniegu, od lutego do kwietnia. Owocem jest mięsista, trójkomorowa torebka.

Właściwości

Roślina trująca, jak również lecznicza. Surowcem zielarskim są wysuszone i sproszkowane cebule. Z zastosowaniem preparatów z cebul śnieżyczki związane są duże nadzieje w leczeniu choroby Alzheimera. Kwiaty reagują na temperaturę składając płatki w dni mroźne. Nasiona roznoszone są przez mrówki.

Rozmieszczenie

Występuje w południowej części kraju, szczególnie w górach. W powiecie limanowskim jest gatunkiem bardzo częstym.

Tłustosz pospolity

Pinguicula vulgaris L.

Rodzina: Pływaczowate (*Lentibulariaceae*)

Opis

Hemikryptofit. Błotna bylina owadożerna. Liście podługowate lub jajowate, na szczycie zaokrąglone, o brzegu zawiniętym, u podstawy zbiegające w krótki ogonek, długie od 2 do 5 cm, szerokie od 0,5 do 2 cm, na całej powierzchni lekko ogruczone (gruczoły te produkują substancje klejące i enzymy trawienne). Liście tworzą przyziemną różyczkę o średnicy od 4 do 12 cm, z której wyrasta 1-3 szypułek kwiatowych, pokrytych gęsto włoskami, wysokości od 10 do 20 cm. Kwiaty grzbieciste, korona fioletowa, wraz z ostrogą długa na 15 do 20 mm. Budowa korony wraz z ostrogą sprawia wrażenie, jakby kwiat wisiał z szypułki uchwycony z boku. Kielich dwuwargowy, górna warga rozcięta na trzy łatki, dolna na dwie. Kwitnie w maju i czerwcu. Owocem jest torebka z licznymi, drobnymi nasionami.

Siedlisko

Rośnie na łąkach, wilgotnych łąkach i torfowiskach.

Właściwości

Roślina trująca. Przeprowadza fotosyntezę, dzięki czemu jest w pełni samożywna. Dzięki owadożerności uzupełnia jedynie azot, którego zwykle brak na ubogich glebach, na których rośnie. Posiada właściwości przeciwkaszlowe.

Rozmieszczenie

Występuje w górach i na całym niżu z wyjątkiem północno-wschodniej i środkowej części kraju. W zachodniej części opisywanego terenu jest rośliną częstą, głównie w Gorcach.

Tojad dzióbaty

Aconitum variegatum L.

Rodzina: Jaskrowate (*Ranunculaceae*)

Właściwości

Tojad dzióbaty oraz inne gatunki i mieszańce tojadów były dawniej często sadzone w ogrodach wiejskich, przy kapliczkach i na cmentarzach. Tojad dzióbaty należy do roślin bardzo silnie trujących.

Rozmieszczenie

W Polsce występuje głównie w Karpatach i Sudetach. W powiecie limanowskim występuje niezbyt często; sześć stanowisk w Gorcach.

Uwaga

Ochronie podlega również występujący tu tojad Pawłowskiego.

Opis

Hemikryptofit. Bylina o bulwiastym, brunatnym korzeniu. Łodyga naga, czasem czerwono nabiegła, często przegięta, o wysokości do 150 cm. Kwiatostan pojedynczy lub rozgałęziony, groniasty. Kwiaty grzbieciste, hełmowate, niebieskofioletowe, rzadziej białe, na dość długich szypułkach. Kwitnie od lipca do września. Owocem jest mieszek.

Siedlisko

Rośnie w wilgotnych lasach liściastych, na glebach wapiennych i próchnicznych.

Turzyca Davalla

Carex davalliana SM.

Rodzina: Turzycowate (*Cyperaceae*)

Opis

Roślina trwała, tworząca zwarte kępy o wysokości do 50 cm. Posiada twarłą, sztywno wzniesioną ku górze łodygę, z włóknistymi resztkami liści u podstawy, wyżej przeważnie szorstka. Na przekroju okrągława lub niewyraźnie trójkanciasta. Liście szczeciniaste, krótsze od łodyg, pochwy brunatne, postrzępione. Jest rośliną dwupienną. Kwiatostan w postaci jednego wierzchołkowego kłosa. Kłosa żeńskie luźnokwiatowe, męskie bardziej zbite. Kwitnie od kwietnia do maja. Owocem jest spłaszczony orzeszek.

Siedlisko

Rośnie na torfowiskach niskich, pojawia się także na brzegach małych cieków wodnych.

Właściwości

Może być stosowana jako roślina ozdobna, sadzona w miejscach nadwodnych, skalniakach, na stanowiskach słonecznych i półcienistych.

Rozmieszczenie

Występuje w południowej części kraju. Według *Czerwonej listy roślin i grzybów Polski* jest to gatunek narażony na wyginięcie. Niezbyt częsta na terenie powiatu limanowskiego.

Wawrzynek wilczelyko

Daphne mezereum L.

Rodzina: Wawrzynkowate (*Thymelaeaceae*)

Opis

Nanofanerofit. Niewielki krzew o wysokości od 50 do 150 cm, o nagich gałązkach dość gęsto ulistnionych u góry. Liście klinowatolancetowate, krótkoogonkowe, nagie, całobrzegie, z wierzchu ciemnozielone, spodem szaro-sinzielone, opadające na zimę, o długości do 10 cm, rozwijają się pod koniec okresu kwitnienia. Kora młodych gałązek płowa, pomarszczona, starszych gałązek ciemna i szorstka. Kwiaty po kilka w pęczkach, w kątach blizn po opadłych zeszłorocznych liściach, długie do 10 mm, bardzo przyjemnie lecz odurzająco pachnące (przypominają zapach hiacyntów). Kwiat wawrzyńka ma różowo zabarwione rurkowate dno kwiatowe i płasko rozpostarte działki korony. Działek kielicha brak. Kwitnie od marca do kwietnia. Owocem jest czerwony pestkowiec o średnicy około 8 mm.

Siedlisko

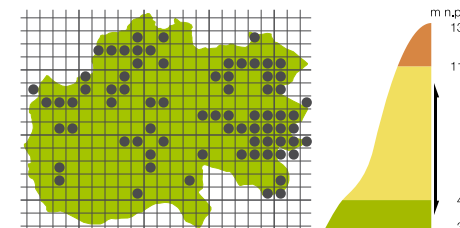
Rośnie na glebach żyznych, w runie lasów liściastych i mieszanych.

Właściwości

Roślina lecznicza. Jest często sadzonym krzewem w ogrodach i parkach. Wszystkie części tego krzewu są silnie trujące: kwiaty, kora (stąd nazwa wilczelyko), a szczególnie owoce. Zrywany na przedwiośniu do bukietów, w wielu miejscach wytrzebiony.

Rozmieszczenie

Występuje rzadko na terytorium całego kraju. Pospolity na opisywanym terenie.

Wilżyna bezbronna

Ononis arvensis L.

Rodzina: Motylkowate (*Fabaceae*)

Opis

Hemikryptofit. Bylina lub półkrzew dorastający do 80 cm wysokości. Posiada wzniesione lub podnoszące się, owłosione i zaopatrzone w gruczoły łodygi. Liście lepkie w dotyku, trójlistkowe, zaopatrzone w duże, jajowate przylistki. Kwiaty różowe, zwykle po dwa w pachwinach liści, górne groniasto skupione. Kielich pokryty długimi włoskami i ogruczolony. Kwitnie od lipca do września. Owocem jest dwunasienny strąk.

Siedlisko

Rośnie na suchych łąkach i pastwiskach.

Właściwości

Roślina wydzielająca nieprzyjemny zapach. Jej kwiaty przystosowane są do zapylania przez pszczoły samotnice, zbierające pyłek po brzusznej stronie odwłoka.

Rozmieszczenie

Występuje w całym kraju, często na południu i na południowym wschodzie. Na opisywanym terenie jest gatunkiem pospolitym.

Włosienicznik (Jaskier) skąpopręcikowy

Batrachium trichophyllum (CHAIX) BOSCH

Rodzina: Jaskrowate (*Ranunculaceae*)

Właściwości

Roślina trująca. Może występować w formach różniących się kształtem i wielkością kwiatów.

Rozmieszczenie

Występuje w całej Polsce na rozproszonych stanowiskach. Na terenie powiatu limanowskiego bardzo rzadki, jedno stanowisko w części południowo-wschodniej.

Opis

Terofit, hydrofit. Roślina wodna o długich łodygach, z których wyrastają tylko podwodne, ogonkowe, dzielące się wielokrotnie potrójnie, prawie włosowate liście. Zakwita nad powierzchnią wody. Kwiaty pięciopłatkowe, białe, u nasady żółtawe. Kwitnie od maja do sierpnia. Owocem jest odwrótnie jajowata, szorstko owłosiona nietłupka.

Siedlisko

Rośnie w małych zbiornikach wodnych i na wilgotnych brzegach wód.

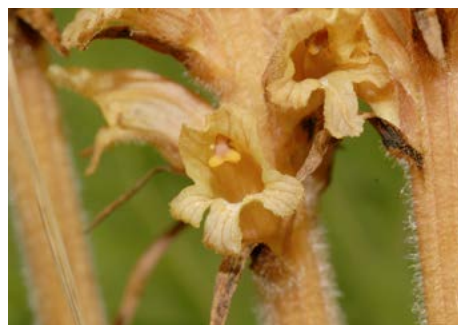

Zaraza żółta

Orobanche flava MART. EX F. W. SCHULTZ

Rodzina: Zarazowate (*Orobanchaceae*)

■ Siedlisko

Rośnie w ziółoroślach, lasach, szczególnie nad potokami.

■ Właściwości

Pasożyt. Nie posiada chlorofilu i nie przeprowadza procesu fotosyntezy. Nie posiada korzeni lecz ssawki (haustoria), za pomocą których pobiera od roślin żywicielskich wodę z solami mineralnymi i substancje pokarmowe. Pasożytuje przeważnie na lepieźnikach.

■ Rozmieszczenie

Występuje w Karpatach, rzadko na pogórzu i w Sudetach. W powiecie limanowskim pojawia się niezbyt często; sześć stanowisk w Gorcach.

■ Opis

Geofit. Roślina dwuletnia o łodydze wzniesionej, zgrubiałej u podstawy, o wysokości do 70 cm. Liście zredukowane do łusek, nie posiadają chlorofilu, umieszczone na łodydze skrętolegle, w dolnej części gęściej, w górnej rzadziej. Kwiaty grzbieciste, siedzące, dwuwargowe, zebrane w luźny kłos. Zarówno łodyga, łuski i kwiaty koloru żółtego. Kwitnie od czerwca do lipca. Owocem elipsoidalna torebka zawierająca liczne, drobne nasiona.

Zarzyczka (Kortusa) góraska

Cortusa matthioli L.

Rodzina: Pierwiosnkowate (*Primulaceae*)

■ Właściwości

Roślina lecznicza, a zarazem trująca. Liście dawniej wykorzystywane były w medycynie ludowej. Nasiona zarzyczki rozsiewane są przez wodę – hydrochorycznie.

■ Rozmieszczenie

Występuje jedynie w Karpatach. Według *Polskiej Czerwonej Księgi Roślin* jest gatunkiem niskiego ryzyka. W powiecie limanowskim pojawia się rzadko; trzy stanowiska w Gorcach.

■ Opis

Hemikryptofit. Bylina o wysokości do 40 cm, cała pokryta włoskami. Liście z długimi ogonkami zebrane w różyczkę. Blaszka o zarysie okrągłym, u nasady sercowato wycięta, brzegiem ząbkowana lub karbowano-piłkowana. Łodyga bezlistna z baldaszkowatym kwiatostanem na szczycie. Kwiaty różowofioletowe, na szypułkach nierównej długości, dzwonek kształtu. Kwitnie od maja do lipca. Owocem jest pękająca kłapami na szczycie torebka z licznymi, ciemnooliwkowymi nasionami.

■ Siedlisko

Rośnie w ziółoroślach, rzadziej w zbiorowiskach leśnych, wzdłuż potoków i rzek.

Zimowit jesienny

Colchicum autumnale L.

Rodzina: Liliowate (*Liliaceae*)

Opis

Geofit. Roślina trwała, tworzy jajowatą bulwę o średnicy od 2 do 3 cm, pokrytą brunatnymi łuskami. Z bulwy wyrasta na wiosnę dwa do trzech liści, podłużnie lancetowatych, nagich, na szczycie tępych, szerokich od 2 do 4 cm, które zasychają w połowie lata. Kwiaty wyrastają jesienią, od 1 do 3 z jednej bulwy, osiągają wysokość od 10 do 20 cm. Kwiat zbudowany jest z długiej rurki, wiotkiej i bladej, zakończonej lejkowato rozszerzonym okwiatem złożonym z sześciu działek płatkowych. Działki lancetowate, na szczycie zwykle tępe, wewnątrz włochate, długie od 2,5 do 4 cm, różowo-fioletowe. Kwitnie od sierpnia do września. Po przekwitnięciu kwiat zawiązuje owoc – torebkę, podłużnie jajowatą, dwustronnie spłaszczoną, długości od 3 do 4 cm, która dojrzewa na wiosnę następnego roku.

Siedlisko

Rośnie na wilgotnych łąkach i w zaroślach.

Właściwości

Zimowit jesienny zawiera szereg alkaloidów, których głównym składnikiem jest kolchicina, substancja silnie trująca dla ludzi i innych zwierząt. Roślina o właściwościach leczniczych. Zimowit jest bardzo cenną (jesienne kwitnienie), cebulową byliną ozdobną. Sadzony na rabatach i w naturalistycznych założeniach ogrodowych.

Rozmieszczenie

Występuje w południowej części kraju. Bardzo rzadki na opisywanym terenie; jedno stanowisko w części wschodniej.

Żłobik koralowy

Corallorhiza trifida CHÂTEL.

Rodzina: Storzyczkowate (*Orchidaceae*)

Opis

Geofit. Roślina trwała o silnie koralowato rozgałęzionym kłęczu, z którego wyrasta łodyga wysoka od 8 do 30 cm, prosta, naga, obła, brązowa i delikatna. Liście nieliczne, jajowate, zredukowane, łuskowate. Kwiatostan skąpokwiatowy, niezbyt gęsty, o długości od 1,5 do 5 cm. Kwiaty małe, stulone. Warzka trójpłatkowa, o długości 4 do 6 mm, mięsista, biała z brązowymi plamkami, pozostałe listki okwiatu lancetowate, zielone. Przysadka krótka, błoniasta, eliptyczna, zielonkawa. Żłobik koralowy jest rośliną bezzieleniową, saprofityczną. Kwitnie od maja do lipca. Owocem jest wielonasienna torebka.

Siedlisko

Rośnie w żyznych lasach bukowych, ale także na torfowiskach i w widnych lasach sosnowych.

Właściwości

Roślina bezzieleniowa, niezbędne do życia związki organiczne czerpie dzięki symbiozie z niektórymi gatunkami grzybów.

Rozmieszczenie

Występuje w Sudetach i Karpatach, na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej i na Pojezierzu Mazurskim. W powiecie limańskim dwa stanowiska w Gorcach.

Słowniczek

Baldach – kwiatostan, w którym pojedyncze kwiaty lub baldaszki wyrastają z jednego miejsca na szczycie pędu.

Chamefit – roślina niskopączkowa, krzewinka o pędach zdrewniałych lub trwała roślina zielna o pąkach umieszczonych na pędach nie wyżej niż 50 cm nad powierzchnią ziemi.

Geofit – roślina ziemnopączkowa, bylina posiadająca pączki odnawiające, które zimują na organach podziemnych, takich jak bulwy, kłącza, cebule i korzenie.

Grono – kwiatostan posiadający kwiaty na szypułkach jednakowej długości, osadzone równomiernie na nierozgałęzionej osi głównej.

Hemikryptofit – roślina naziemnopączkowa, bylina, której pąki zimujące, umieszczone na pędach przy powierzchni gleby, chronione są przez żywe lub obumarłe liście i pokrywą śnieżną.

Hydrofit – roślina skrytopączkowa, bylina wodna, której pączki odnawiające zimują w wodzie.

Kłos – kwiatostan posiadający kwiaty bezszypułkowe, siedzące na osi głównej.

Koszyczek – kwiatostan posiadający gęsto osadzone, bezszypułkowe, zwykle drobne kwiaty osadzone na szerokim dnie kwiatostanowym.

Kupki zarodni – skupiska zarodni znajdujące się przeważnie po spodniej stronie liści u paproci.

Megafanerofit – wysoka roślina jawnopączkowa, drzewo rosnące w kolejnym sezonie wegetacyjnym z pąków znajdujących się na pędach nadziemnych.

Nanofanerofit – niska roślina jawnopączkowa, niskie drzewo lub krzew rosnący w kolejnym sezonie wegetacyjnym z pąków znajdujących się na pędach nadziemnych.

Terofit – roślina jednoroczna przeżywiająca zimę w postaci nasion.

Torebka – typ owocu pojedynczego, suchego i pękającego, powstający z dwóch lub kilku owocolistków.

Wiecha – kwiatostan złożony, w którym oś główna jest silnie rozgałęziona, a na końcach rozgałęzień wyrastają pojedyncze kwiaty.

Zarodnik – komórka służąca do rozmnażania bezpłciowego.

Indeks roślin

Aconitum variegatum /87
Allium ursinum /35
Aquilegia vulgaris /67
Arum alpinum /65, 96
Aruncus sylvestris /69
Asarum europaeum /50
Atropa belladonna /74
Barwinek pospolity /27
Batrachium trichophyllum /91
Betula x oycoviensis /30
Blechnum spicant /21
Bluszcz pospolity /28
Bobrek trójlistkowy /29
Botrychium multifidum /20
Brzoza ojcowska /30
Buławnik mieczolistny /31
Campanula serrata /37
Carex davalliana /88
Carlina acaulis /36
Centaurium erythraea /32
Centuria pospolita /32
Cephalanthera longifolia /31
Chimaphila umbellata /75
Ciemnocyca zielona /33
Cis pospolity /34
Coeloglossum viride /68
Colchicum autumnale /94
Convallaria majalis /49
Corallorhiza trifida /95
Cortusa matthioli /93
Crocus scepusiensis /4, 84
Czosnek niedźwiedzi /35
Dactylorhiza fuchsii /57
Dactylorhiza majalis /6, 58
Dactylorhiza sambucina /56
Daphne mezereum /89
Dianthus armeria /45

Dianthus superbus /46
Digitalis grandiflora /64
Diphasiastrum complanatum /24
Doronicum austriacum /66
Drosera rotundifolia /78
Dziewięciśli bezłodygowy /36
Dzwonek piłkowany /37
Epipactis helleborine /54
Epipactis palustris /53
Epipogium aphyllum /83
Equisetum telmateia /22
Frangula alnus /55
Galanthus nivalis /85
Galium odoratum /77
Gentiana asclepiadea /41
Gentiana pneumonanthe /42
Gentianella ciliata /43
Gentianella lutescens /44
Gladiolus imbricatus /62
Gnidosz rozestłany /38
Gnieźnik leśny /39
Gołek białawy /40
Goryczka trojeściowa /41
Goryczka wąskolistna /42
Goryczuszka orzęsiona /43
Goryczuszka wczesna /44
Goździk kosmaty /45
Goździk pyszny /46
Gółka długoostrogowa /47
Gymnadenia conopsea /47
Hedera helix /28
Huperzia selago /25
Iris sibirica /10, 51
Jęczycznik zwyczajny /15
Kalina koralowa /48
Konwalia majowa /49
Kopytnik pospolity /50

Kosaciec syberyjski /10, 51
Kręczyńka jesienna /52
Kruszczyk błotny /53
Kruszczyk szerokolistny /54
Kruszyna pospolita /55
Kukułka bzoza /56
Kukułka Fuchsa /57
Kukułka szerokolistna /6, 58
Leucorchis albida /40
Liczydło górskie /59
Lilia złotogłów /60
Lilium martagon /60
Listera jajowata /61
Listera ovata /61
Lycopodium clavatum /23
Matteucia struthiopteris /19
Melica transsilvanica /71
Melittis melissophyllum /63
Menyanthes trifoliata /29
Mieczyk dachówkowaty /62
Miodownik melisowaty /63
Naparstnica zwyczajna /64
Nasięźrzał pospolity /16
Neottia nidus-avis /39
Obrazki alpejskie /65, 96
Omieg górski /66
Ononis arvensis /90
Ophioglossum vulgatum /16
Orchis mascula /82
Orlik pospolity /67
Orobanche flava /92
Ozorka zielona /68
Paprotka zwyczajna /17
Paprotnik kolczysty /18
Parzydło leśne /69
Pedicularis sylvatica /38
Pełnik europejski /70
Perłówka siedmiogrodzka /71
Phyllitis scolopendrium /15
Pierwiosnek wyniosły /72
Pinguicula vulgaris /86
Pióropusznik strusi /19
Platanthera bifolia /73
Podejrzon rutolistny /20
Podkolan biały /73

Podrzeń żebrowiec /21
Pokrzyk wilcza jagoda /74
Polypodium vulgare /17
Polystichum aculeatum /18
Pomocnik baldaszkowy /75
Porzeczka czarna /76
Primula elatior /72
Przytulia wonna /77
Ribes nigrum /76
Rosa gallica /79
Rosiczka okrągłolistna /78
Róża francuska /79
Saxifraga paniculata /80
Skalnica gronkowa /80
Skrzyp olbrzymi /22
Spiranthes spiralis /52
Storczyca kulista /81
Storczyk męski /82
Storzan bezlistny /83
Streptopus amplexifolius /59
Szafran spiski /4, 84
Śnieżyczka przebiśnieg /85
Taxus baccata /34
Tłustosz pospolity /86
Tojad dzióbata /87
Traunsteinera globosa /81
Trollius europaeus /70
Turzyca Davalla /88
Veratrum lobelianum /33
Viburnum opulus /48
Vinca minor /27
Wawrzynek wilczełyko /89
Widłak goździsty /23
Widłak jałowcowaty /24
Wilżyna bezbronna /90
Włosienicznik skąpopręcikowy /91
Wroniec widlasty /25
Zaraza żółta /92
Zarzyczka górską /93
Zimowit jesienny /94
Żłobik koralowy /95

Bibliografia

1. Berdau F. 1890. Flora Tatr, Pienin i Beskidu Zachodniego. Warszawa.
2. Kaźmierczakowa R., Zarzycki K. [red.] 2001. Polska Czerwona Księga Roślin. Kraków, Instytut Botaniki PAN.
3. Kornaś J. 1955. Charakterystyka geobotaniczna Gorców. Monogr. Bot. Warszawa.
4. Kornaś J. 1957. Rośliny naczyniowe Gorców. Monogr. Bot. Warszawa.
5. Krupa J. 1882. Przyczynek do florystyki roślin naczyniowych. Spraw. Komis. Fizjogr. T. XVI.
6. Mirek Z., Piękoś-Mirkowa H. [red.] 2008. Czerwona Księga Karpat Polskich. Kraków, Instytut Botaniki PAN.
7. Mirek Z i inni. 2002. Flowering plants and pteridophytes of Poland. A checklist. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences. Kraków.
8. Mirek Z., Zarzycki K., Wojewoda W., Szelaąg Z. 2006. Red list of plants and fungi in Poland. Czerwona lista roślin i grzybów Polski. Kraków, Instytut Botaniki PAN.
9. Nowak M., Kostuch R. 1972. Gospodarka łąkowa i pasterska w Beskidzie Wyspowym. Problemy zagospodarowania Ziemi Górskich z. 10: 33–73.
10. Pawłowski B. 1925. Geobotaniczne stosunki Sądeczyzny. Prace Monogr. Komis. Fizjogr. PAU 1: 1–336.
11. Piękoś-Mirkowa H., Mirek Z. 2003. Atlas roślin chronionych. Warszawa, MULTICO.
12. Staszkiwicz J. 1964. Zespoły leśne pasma Jaworza (Beskid Wyspowy). Fragm. Flor. Geobot. Kraków.
13. Szewczyk M. 2000. Zróżnicowanie florystyczne wschodniej części Beskidu Wyspowego ze szczególnym uwzględnieniem gatunków ginących i zagrożonych (msk). Instytut Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków.
14. Towpasz K. 1964. Rośliny naczyniowe południowo-wschodniej części Beskidu Wyspowego. Cz. I. Monogr. Bot. 46: 3–109.
15. Towpasz K. 1965. Rośliny naczyniowe południowo-wschodniej części Beskidu Wyspowego. Cz. II. Monogr. Bot. 48: 3–144.
16. Wołoszczak E. 1897. O roślinności karpackiej między Dunajcem a granicą śląską. Spraw. Komis. Fizjogr. AU.
17. Zając A. 1978. Założenia metodyczne Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. Wiad. Bot. 22(3): 145–155.
18. Zając A., Zając M. 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. Distribution Atlas of Vascular Plants in Poland. Kraków, Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego.
19. Zemanek B. 1987. A simple method of estimating to what degree the flora of a given region may be assumed as mountain flora. Zeszyty Naukowe UJ, Prace Bot. Kraków.